

A black and white close-up portrait of Paavo Väyrynen, a Finnish politician. He is wearing a dark suit jacket, a white shirt, and a dark tie. He has a serious expression and is looking slightly to the right of the camera. The background is a plain, light-colored wall.

WSOY

...PAIVO
VÄYRYNEN

KANSALLISIA
KYSYMYKSIÄ

Kirjassaan Kansallisia kysymyksiä Paavo Väyrynen kertoo rohkeasti omat käsityksensä monista kiistanalaisista asioista. Hän hahmottelee sellaista ulko- ja sisäpolitiikkaa, jonka turvin Suomen kansa parhaimmin selviytyisi edessä olevista uusista haasteistaan. Samalla hän ottaa kantaa siihen, miten maamme poliittisen järjestelmän ja tiedonvälityksen tulisi toimia, jotta kansanvalta toteutuisi. Kirja on kiteytynyt niissä paineissa, joihin kirjoittaja on ennen Turun puoluekokousta ja sen jälkeen joutunut. Paavo Väyrynen ei selitä eikä puolustele, vaan hyökkää oman näkemyksensä puolesta.

Paavo Väyrynen on nuoresta iästään huolimatta yksi tämän hetken kokeneimmista poliitikoistamme. Eduskunnan jäseneksi Paavo Väyrynen valittiin Lapin läänin vaalipiiristä vuonna 1970. Samana vuonna hän tuli mukaan myös hallituspolitiikkaan, pääministerin sihteeriksi vuosina 1970-71 toimineeseen Ahti Karjalaisen II hallitukseen. Hallituksen jäsenenä Paavo Väyrynen on ollut jo noin kuusi vuotta: opetusministerinä 1975-76, työvoimaministerinä 1976-77, ulkoasiain- ja ulkomaankauppaministerinä 1977-79 sekä ulkoasiainministerinä vuodesta 1979 lähtien. Vuonna 1978 Paavo Väyrynen valittiin tasavallan presidentin valitsijamieheksi. Keskustapuolueen varapuheenjohtajaksi Paavo Väyrynen tuli vuonna 1972 ja puheenjohtajaksi vuonna 1980.

KANSALLISIA KYSYMYKSIÄ

**...PAAVO
VÄYRYNEN
KANSALLISIA
KYSYMYKSIÄ**

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
PORVOO - HELSINKI - JUVA

© Paavo Väyrynen 1981

ISBN 951-0-10940-1

WSOY:n graafiset laitokset
Juva 1981

SISÄLLYS

- Lukijalle 7
- I Paasikiven-Kekkonen linjalla kohti uusia haasteita 15
- II Työ ja toimeentulo kaikille suomalaisille omassa maassamme 39
- III Ihmisyyden yhteiskuntaan työllä lasten ja nuorten hyväksi 66
- IV Valta kuuluu kansalle 75
- V Yhtenäinen Suomen kansa 96

LUKIJALLE

Viime vuosikymmenen alkupuoliskon öljykriisi oli merkittävä käännekohta koko ihmiskunnan historiassa. Öljykriisiin saakka ihmisten valtaenemmistö eli siinä käsityksessä, että kaikkien maiden taloudellinen kehitys tulee olemaan samankaltainen kuin Yhdysvaltojen ja Länsi-Euroopan pisimmälle teollistuneiden maiden kehitys on ollut. Ajateltiin, että kaikkien ihmisten aineellinen elintaso eli kulutusmahdollisuudet tulevat vuodesta toiseen kohoamaan. Ajateltiin, että teollisuustuotanto jatkaa lopputonta kasvuaan ja että väestö kaikkialla keskittyy suurkaupunkeihin. Uskottiin, että näin väistämättä käy. Ajateltiin myös, että näin on hyvä; tähän on edistystä.

Öljykriisi havahdutti ihmiset huomaamaan, ettei tämä tulevaisuudenkuva ole realistinen. Ihmiset alkoivat tajuta, että teollisuuden ja kaupunkien kasvu perustuu uudistumattomiin luonnonvaroihin, erilaisiin maaperän rikkauksiin, kuten malmeihin, öljyyn ja kivihiileen. Ihmiset tulivat tietämään, että nämä luonnonvarat ovat rajalliset ja vieläpä peräti niukat. Jos nykymenoa jatketaan, ihmiskunta on yhdessä miespolvessa kuluttamassa eräät näistä luonnonvaroista käytännöllisesti katsoen loppuun.

Lisäksi on tajuttu, että juuri uudistumattomien luonnonvarojen yhä laajentuva käyttö teollisuuden raaka-aineina ja niihin perustuvan energiantuotannon kasvu pilaavat elävää luontoa.

Nyt tiedetään, että jo tähän mennessä tapahtunut elinympäristön pilaantuminen on ollut ihmiselle itselleen vahingollista. Jos teollistuminen ja kaupungistuminen jatkuvat voimakkaana, saattaa ihmisen elinympäristö käydä elinkelvottomaksi.

Nyt kun ihmiset entistä selkeämmin ymmärtävät luonnonvarojen rajallisuuden ja elinympäristön haavoittuvuuden, uskalletaan taas asettaa kyseenalaiseksi myös se läpeensä materialistinen arvo-maailma, jolle tähänastinen kehitys on perustunut. Nyt ymmärretään, että ihminen tarvitsee aineellisen toimeentulon lisäksi elämässään myös henkistä rikkautta ja hyvät, turvalliset ihmissuhteet. Niitä ei taloudellista kasvua lisäämällä synnytetä, pikemminkin päinvastoin. Jos ihmiset keskittyvät omassa elämässään liiaksi aineellisen elintasonsa nostamiseen, he helposti laiminlyövät itsensä kehittämisen ja rikkovat ihmissuhteensa. Seuraukset ovat ihmisen hyvinvoinnin kannalta samat, jos valtio ja kunnat asettavat toimintansa perustaksi vain mahdollisimman suuren taloudellisen tehokkuuden. Niinpä nykyään ymmärretään, että yhteiskunta kehittyy tasapainoiseksi ja ihmiset tulevat onnellisiksi vain siten, että ihmisille turvataan aineellisen toimeentulon ohella mahdollisuudet henkisesti rikkaaseen elämään ja kestäviin ihmissuhteisiin. Tämä edellyttää ihmisten itsensä kypsymistä tekemään elämässään oikeita ratkaisuja. Tämä edellyttää myös sitä, että yhteiskunnan toiminnan perustana on ihmi-

syiden kehitystarve ja sen edellytykset.

Näissä muutospaineissa myös me suomalaiset elämme. Olemme yhä riippuvaisempia kansainvälisestä kehityksestä, joten meidän on kyettävä arvioimaan ja ottamaan huomioon muualla tapahtuvien muutosten vaikutukset omaan elämäämme. Ja meidän tulee pyrkiä omalta osaltamme vaikuttamaan kansainväliseen kehitykseen. Toisaalta meidän on arvioitava, miten suomalaisten tulee elää, jotta me kansakuntana parhaimmin selviytyisimme.

Elämme tilanteessa, jossa kipeästi tarvitaan yhteiskunnallista keskustelua. Erityisesti kaikkien puolueiden ja poliittisten johtajien tulisi kertoa julki näkemyksensä ja oma vaihtoehtonsa. Kansanvalta ei toimi, elleivät kansalaiset tiedä, mihin eri puolueet ja niiden johtajat oikein pyrkivät. Kirjoitin edellisessä, vuonna 1974 ilmestyneessä kirjassani (On muutoksen aika, WSOY): »Ihmiset ovat alkaneet kaivata poliittisilta puolueilta selkeitä periaatteellisia vaihtoehtoja. Enää ei puolueilta vaadita yhtä paljon kuin aikaisemmin toimenpiteitä nimenomaan oman elintason nostamiseksi, vaan edellytetään niiden kertovan, kuinka viime vuosina nopeasti paisuneet epäkohdat ja ongelmat ratkaistaan... Ihmiset ovat kyllästymässä politiikkaan, josta puuttuvat periaatteet ja ihanteet ja jossa taloudelliset arvot ovat aina määräävinä. Taloudellisiksi etujärjestöiksi järjestyneet puolueet joutuvat vähitellen vastuuseen myös yhteiskunnan kokonaisuuden kehityksestä.» Nämä sanat ovat nyt vielä ajankohtaisemmat kuin seitsemän vuotta sitten.

Minulla on viime vuoden kesästä alkaen ollut pöytälaatikossani ja päässäni suunnitelma kirjan

kirjoittamisesta. En ole kuitenkaan löytänyt aikaa eikä minussa ole kehittynyt riittävä poliittista energiaa sen kirjoittamiseksi paperille. Tänä vuonna energia on latautunut. Olen joutunut kerran toisensa jälkeen havaitsemaan, kuinka surkea on poliittisen toiminnan ja keskustelun taso tässä maassa. Tunnen, että minun on osaltani pakko ainakin yrittää virittää keskustelua pääkysymyksistä ja poliittisen toiminnan periaatteista.

Otan kolme esimerkkiä tämän vuoden poliittisista tapahtumista.

Vuoden alkupuoliskolla syntyi hallitustakin horjuttanut erimielisyys sairausvakuutusjärjestelmän uudistamisesta. Uudistus valmisteltiin hallituksen asettamassa työryhmässä. Työryhmän yksimielinen esitys ei kuitenkaan kelvannut työmarkkinajärjestöille, jotka neuvottelivat keskenään uudistukselle toisenlaisen sisällön. Työmarkkinajärjestöjen sopimassa vaihtoehdossa suurituloiset ja lapsettomat olisivat saaneet paremmat etuudet kuin hallituksen työryhmä esitti, kun taas pienituloiset ja perheelliset olisivat saaneet heikommat etuudet. Syntyi vaikea kiista, jossa sosialidemokraatit pitivät kiinni työmarkkinajärjestöjen esityksestä, kun taas keskusta ja kommunistit halusivat siihen korjauksia. Keskusta oli valmis toteuttamaan korjaukset myöhemminkin, ellei niistä voitaisi samassa yhteydessä sopia. Varsinainen kiista syntyi siis vasemmistopuolueiden välille. Lopulta ongelma siirrettiin molempien vasemmistopuolueiden joustettua eduskuntaan, missä toteutettiin oleellimmat keskustan ja kommunistien vaatimat parannukset.

Mitä tästä kansalle kerrottiin? Etenkin Etelä-Suo-

messa ilmestyvät porvarilliset lehdet olivat täynnä väitteitä siitä, että kysymys oli keskustapuolueen pyrkimyksestä kaataa hallitus. Näin väitettiin, vaikka kysymyksessä oli täysin selvästi vasemmistopuolueiden keskinäinen riita. Lisäksi tähän vedettiin mukaan myös presidentti Kekkonen ja väitettiin itse asiassa hänen olleen hallituksen kaatoyrityksen taustalla. Tosiasiassa Kekkonen ei tehnyt muuta kuin sen, että hän kiirehti hyvin asiaperustein ratkaisujen aikaansaamista hallituksessa, jotta hän voisi antaa esitykset ajoissa eduskunnalle.

Keskustapuolueen osalta oli kysymys siitä, että me yritimme vain toteuttaa omia periaatteitamme sairausvakuutusuudistuksessa: toimimme pienituloisten ihmisten ja lapsiperheiden puolesta. Periaatteelliselta kannalta katsoen oli hyvin arveluttavaa, että työmarkkinajärjestöt yrittivät sanella sen, millainen uudistus eduskunnan ja hallituksen tulisi toteuttaa. Ja kaiken päälle tulopoliittinen selvitysmies moittii julkisuudessa poliitikkoja sekaantumisesta tulopoliitikkaan!

Toinen esimerkkini koskee kesäkuun alun tapahtumia. Silloin keskustapuolueen ministerit uhkasivat lähteä hallituksesta, ellei keskeisiä aluepoliittisia lakeja käsitellä suunnitellulla tavalla eduskunnassa ennen kesälomia ja ellei vähimmäiseläkeuudistusta anneta sovitulla tavalla eduskunnalle. Pääkysymys oli aluepolitiikka. Vähimmäiseläkeuudistus kytkettiin erouhkaukseen sen vuoksi, että sosialidemokraattien lopullisesta kannanotosta ei ollut varmuutta. Keskustapuolue sai tahtonsa läpi molemmissa asioissa.

Mitä tästä kansalle kerrottiin? Valtalehdistö selit-

ti, että keskustapuolue kaataa taas hallitusta. Toiset väittivät, ettei keskustapuolueen toiminnalle ollut asiallisia perusteita, vaan sillä haluttiin sotkea sosialidemokraattien puoluekokouksen saamaa julkisuutta ja hankkia Väyrykselle pisteitä ajatellen keskustapuolueen juhlakokousta.

Asiallisesti keskustapuolueen toiminta oli hyvin vahvasti perusteltu. Kuten tunnettua, hallitus pääsi pitkien neuvottelujen jälkeen yksimielisyyteen aluepoliittisista vyöhykerajoista vasta syyskuun loppuun. Tämän jälkeen seutukaavaliitot ja lääninhallitukset käsittelevät tukialue- ja erityisaluejakoa, joka olisi päätettävä hallituksessa mahdollisimman hyvissä ajoin ennen vuoden vaihdetta, sillä uusia etuuksia olisi voitava soveltaa ensi vuoden alusta lähtien. Miten tämä olisi kyetty tekemään siinä tapauksessa, että eduskunta olisi vasta lokakuussa käsitellyt itse lait? Ei mitenkään.

Kolmas esimerkkini on syksyn budjettiriihi ja sen saama julkisuus. Budjetin käsittelyn yhteydessä syntyi vaikeita ristiriitoja sen vuoksi, että kommunistit pyrkivät oleellisella tavalla muuttamaan valtiovarainministeri Ahti Pekkalan laatimaa ehdotusta. Kommunistit halusivat lisätä huomattavasti valtion menoja ja esittivät lisäysten rahoittamiseksi velanoton lisäämistä sekä yritysten rasittamista uusilla veroilla ja maksuilla. Keskustapuolue antoi täyden tukensa Pekkalan linjalle vastustamalla suuria menonlisäyksiä ja luotonoton oleellista kasvattamista. Kaikki puolueet halusivat toteuttaa välittömän verotuksen inflatiokevennyksen täysimääräisenä. Sen rahoittamiseksi kommunistit esittivät yrityksiin kohdistuvia rasituksia, kun taas keskustapuolue piti

parhaana rahoituskeinona pientä liikevaihtoveron korotusta. Kun tästä ei päästy yksimielisyyteen, ratkaisuksi tuli lopulta Pekkalan alkuperäinen ehdotus, jonka mukaan verotuksen inflaatiotarkistuksesta hieman tingittiin.

Jälleen valtalehdistö kertoi, että keskustapuolue kaataa hallitusta. Lisäksi väitettiin, että keskustapuolue oli sisäisesti erimielinen: »Väyrynen veti maton Pekkalan alta». Kerrottiin, että Väyrysen tarkoituksena on kaataa hallitus sen vuoksi, että keskustapuolueen asemia edessä olevissa presidentinvaaleissa kohennettaisiin.

Tosiasiasa kysymys oli vasemmiston ja keskustan periaatteellisista näkemyseroista talous- ja veropoliitikassa. Ongelman ydin on siinä, rahoitetaanko budjettialijäämä rasittamalla yrityksiä vaiko liikevaihtoveroa korottamalla. Lisäksi oli kysymys menojen tasosta ja luotonoton määrästä. Kustantamien terve talous- ja veropoliittikka voitti: menojen ja luotonoton lisäys pysyivät kohtuudessa, eikä yrityksille asetettu uusia rasituksia. Edellyttämme, että välittömään verotukseen tehdään seuraavassa inflaatiotarkistuksessa ylimääräinen kevennys, jolla korvataan nyt syntyvä jälkeenjääneisyys. Väitteet keskustapuolueen sisäisistä erimielisyyksistä olivat täysin perättömät.

Sitä tosiasiaa sen sijaan ei kerrottu, että pääministeri Koivisto, joka oli julkisuudessa antanut tukensa Pekkalan budjettiesitykselle, ryhtyi budjettiriihessä tukemaan kommunistien vaatimuksia menojen ja velanoton tuntuvaksi kasvattamiseksi sekä yritysten rasiutusten lisäämiseksi. Kustantapuolue jäi yksinään tukemaan valtiovarainministeriä.

Nämä kolme tapausta ovat masentavia esimerkkejä siitä, kuinka Suomen poliittinen järjestelmä ja joukkotiedotus nykyään toimivat. Ilmeisesti suurin osa suomalaisista ei ole näiden tapahtumien yhteydessä saanut kunnollista tietoa siitä, mitä eri puolueet ovat esittäneet ja miksi. Päälimmäisenä ihmisille on välittynyt vääristynyt kuva siitä »poliittisesta pelistä», jota tapahtumiin väitetään liittyneen.

Nyt on tullut aika soittaa suomalaisen kansanvaltan hätäkelloja. Elämme kansainvälistä ja kansallista murroskautta, josta selviytyminen edellyttää hyvin paljon suomalaiselta kansanvallalta. Nykyisellään se ei kykene näitä haasteita vastaanottamaan.

Tästä minulle on kehittynyt poliittinen energia kirjan kirjoittamista varten. Haluan sanoa kirjan muodossa oman käsitykseni siitä, mitkä ovat Suomen suuret kansalliset kysymykset lähivuosina ja miten ne on ratkaistava. Ne ovat mielestäni kysymyksiä, joiden hoitamiseksi meidän olisi saavutettava mahdollisimman laaja kansallinen yksimielisyys. Puolue-etuja ei pitäisi asettaa näiden kansallisten kysymysten edelle.

Lisäksi haluan sanoa pari valittua sanaa siitä, miten Suomen poliittisen järjestelmän ja tiedonvälityksen tulisi mielestäni toimia.

Tämä kirja on ollut jo pitkään valmiina mielessäni. Siksi saatoin pusertaa sen pääosin paperille YK:n yleiskokousmatkani aikana.

Omistan tämän kirjan Vuokolle, Tiinalle, Tanelille ja Lotalle, joiden ymmärtämys on ollut ja on minulle korvaamaton tuki.

Paavo Väyrynen

I PAASIKIVEN-KEKKOSEN LINJALLA KOHTI UUSIA HAASTEITA

»Geografialle emme voi mitään», sanoi Stalin Paasikivelle.

Maantieteelle emme todellakaan voi mitään. Siksi meidän on otettava maantieteellinen sijaintimme maailman toisen johtavan suurvallan, Neuvostoliiton naapurina ja kahden sotilasliittoutuman raja-alueella muuttumattomana tosiasiana, joka voimakkaasti vaikuttaa turvallisuus- ja ulkopolitiikkaamme. Samankaltainen maantieteellinen ja historiallinen tosiasia on Suomen kuuluminen pohjoismaiseen ja länsieurooppalaiseen kulttuuripiiriin.

Suomen kansan turvallisuuden peruskysymys on kautta aikojen ollut suhteemme itään. Venäjä ja Neuvostoliitto ovat olleet aikansa suurvaltoja, joiden turvallisuuspolitiikassa Suomella on sijaintinsa vuoksi ollut suuri merkitys. Suomi on koettu idässä ajoittain suoranaisena uhkana turvallisuudelle, ajoittain epävarmana tekijänä, joka kriisitilanteessa saattaa muuttua osaksi suurvallan turvallisuutta uhkaavaa saartorengasta. Tähän, suomalaisten mielestä virheelliseen käsitykseen itäinen suurvaltanaapurimme on perustanut Suomen-politiikkansa Paasikiven-Kekkonen linjan muotoutumiseen

saakka.

Suomen turvallisuuspolitiikan perusongelma ratkaistiin pysyvällä ja kestäväällä tavalla Suomen ja Neuvostoliiton välisellä, vuonna 1948 solmitulla sopimuksella ystävyydestä, yhteistyöstä ja keskinäisestä avunannosta. Sopimuksen ydin on siinä, että Suomi sitoutuu estämään alueensa käytön Neuvostoliiton vastaiseen hyökkäykseen. Tämä on täysin sopusoinnussa sen kanssa, mitä Suomi muutoinkin itsenäisenä maana tekisi: me puolustamme maamme alueellista koskemattomuutta ja teemme kaikkemme maatamme vastaan kohdistuvan hyökkäyksen torjumiseksi. YYA-sopimuksen nojalla voimme saada Neuvostoliitolta tällaisessa tilanteessa apua siten kuin siinä osapuolten kesken sovitaan. Sotilaallisten artiklojen lisäksi YYA-sopimuksessa ovat taloudellista ja kulttuuriyhteistyötä koskevat artiklat, joten sopimus on perusta kaikelle Suomen ja Neuvostoliiton väliselle yhteistyölle.

Samalla kun YYA-sopimus on ratkaissut Suomen turvallisuuspolitiikan perusongelman sekä Suomen että Neuvostoliiton etujen mukaisella tavalla ja luonut perustan maittemme väliselle luottamukselliselle yhteistyölle, se on myös koko Pohjolan tilannetta rauhoittava ja vakauttava tekijä. Suomen asema ja meidän käyttäytymisemme mahdollisissa kriisitilanteissa on ennalta tiedossa ja me olemme siten kaikenlaisten arvailujen, spekulatioiden ulkopuolella.

Suomi ja koko Pohjola sijaitsevat alueella, jonka strateginen merkitys viime vuosikymmeninä on jatkuvasti kasvanut. Ennen muuta merkitystä on sillä, että Pohjolan alueen välittömässä läheisyydessä,

Kuolan niemimaalla, sijaitsee Neuvostoliiton ehkä tärkein tukikohta-alue. Nykyaikaisessa sotilasstrategiassa laivastolla ja etenkin ydinasein varustetuilla sukellusveneillä on ratkaisevan tärkeä merkitys. Pohjoisen jäämeren satamat ovat Neuvostoliitolle ainoa alue, jolta sen alukset voivat päästä välittömästi maailman valtamerille.

Pohjois-Atlantin puolustusliitto, NATO, tuntee mielenkiintoa Pohjolan aluetta kohtaan ensi sijassa samasta syystä kuin Neuvostoliittokin: sen strategiassa sekä Länsi-Euroopan ja Yhdysvaltain välisten meriyhteyksien turvaaminen että muut syyt edellyttävät sitä, että Neuvostoliiton laivaston pääsy Kuolan alueelta Atlantille voidaan estää. NATO:lle Kuolan niemimaan alue on sotilaallisesti luonnollisesti yhtä tärkeä kuin se on Neuvostoliiton kannalta katsoen.

Toinen Pohjolan alueen sotilaallista merkitystä korostava kysymys on Itämeren strateginen merkitys molemmille sotilasliittoutumille. Myös Itämeren alue on Neuvostoliiton turvallisuuden kannalta katsoen elintärkeä. NATO:lle tämä merialue on yhtä tärkeä sen keskeisen sijainnin vuoksi.

Vaikka Pohjolan alueen strateginen merkitys on suuri ja se on jatkuvasti lisääntynyt, on tilanne tällä pysynyt kuitenkin vakaana ja rauhallisena. Tämä on johtunut ennen muuta siitä, että kaikki Pohjoismaat ovat omissa turvallisuuspoliittisissa ratkaisuisaan pyrkineet välttämään jännityksen lisäämistä tällä alueella.

Suomen osuuden jo totesin. Ruotsin perinteinen puolueettomuuspolitiikka ja siihen liittyvä suhteellisen vahva maanpuolustus on toinen keskeinen osa

Pohjolan vakaassa turvallisuusjärjestelmässä. Var-
sin suuri myönteinen merkitys on ollut sillä, että
Norja ja Tanska ovat asettaneet omaehtoisesti NA-
TO-jäsenyydelleen ne rajoitukset, etteivät nämä
maat rauhan aikana ota alueelleen ydinaseita eivät-
kä vieraita tukikohtia. Myös johtavat suurvallat ovat
omassa toiminnassaan pyrkineet välttämään jänni-
tyksen lisäämistä Pohjolan alueella.

Presidentti Kekkonen jo vuonna 1963 tekemä
aloite Pohjolan ydinaseettoman vyöhykkeen muo-
dostamiseksi tähtää siihen, että nykyinen edullinen
tilanne Pohjolan alueella voitaisiin säilyttää ja että
sitä voitaisiin sopimuksellisesti vahvistaa. Nimen-
omaan tapahtuneen ja näköpiirissä olevan, Pohjo-
lan alueen vakaata tilannetta uhkaavan aseteknolo-
gisen ja sotilasstrategisen kehityksen valossa presi-
denti Kekkonen uudisti — edelleen kehitetyssä
muodossa — ehdotuksensa vuonna 1978 Tukhol-
massa pitämässään puheessa.

Presidentti Kekkonen ehdotti Pohjolan aseval-
vontajärjestelmän aikaansaamista. Hän korosti pu-
heessaan, että järjestely tulisi toteuttaa kunkin Poh-
joismaan nykyisen turvallisuuspoliittisen aseman
puitteissa. Neuvottelut tulisi käydä Pohjoismaiden
omasta aloitteesta siten, että kukin Pohjoismaa itse-
näisesti määrittelee omat turvallisuuspoliittiset
etunsa ja suhtautumisensa ehdotettuun järjeste-
lyyn. Edelleen presidentti Kekkonen painotti sitä,
että ydinasevaltojen tulisi olla alkuvaiheesta lähtien
mukana keskusteluissa ja että niiden tulisi antaa
vyöhykkeen valtioille ydinaseiden käyttämättö-
myystakuut.

Tukholman puheessaan presidentti Kekkonen

viittasi erityisesti risteilyohjusten synnyttämään uuteen tilanteeseen. Tämä uusi asejärjestelmä on luomassa Suomen kaltaisille puolueettomille, sotilasliittoutumien ulkopuolella oleville maille, todella uusia ongelmia. Aikaisemmin kehitetyt ohjukset ovat tarkoitettut lentämään korkealla, lentoradalla olevien maiden ilmatilan yläpuolella. Sen sijaan risteilyohjukset lentävät matalalla, lentoreitillä olevan alueen ilmatilassa. Tämä uusi asetyyppi on entisestään ajankohtaistanut vyöhykehanketta Suomen kannalta katsoen. Vyöhykkeen muodostamisella risteilyohjusteknologian synnyttämä uusi uhka voitaisiin ainakin suureksi osaksi torjua. Samaan päämäärään tähtää Suomen voimakkaasti tukema ajatus ns. negatiivisten turvallisuustakuiden aikaansaamisesta ydinaseettomille maille. Tämä Geneven aseidenriisuntakomiteassa käsiteltävänä oleva aloite tähtää siihen, että ydinasevallat sitoutuisivat olemaan käyttämättä ydinaseettomia maita vastaan ydinaseita ja uhkaamatta niitä ydinaseilla sekä olemaan loukkaamatta niiden aluetta, ilmatila mukaan luettuna, tällaisin asein.

Kun presidentti Kekkonen kahdeksantoista vuotta sitten teki ehdotuksensa ydinaseettoman vyöhykkeen muodostamiseksi Pohjolaan, hän toivoi, että asiasta syntyisi eri Pohjoismaissa keskustelua. Vasta nyt, parin viime vuoden kuluessa keskustelu on lähtenyt muissa Pohjoismaissa käyntiin. Sitä ei ole viritelty Suomesta käsin, vaan se on noussut näiden maiden omasta tarpeesta pohtia keskeisiä turvallisuuspoliittisia kysymyksiä.

Suomessa ei ole koskaan käyty kovin vilkasta keskustelua ydinaseettomasta vyöhykkeestä, sillä meil-

lä kaikki poliittiset puolueet ja yleinen mielipide ovat olleet alusta pitäen yksimielisesti hankkeen kannalla. Toisaalta me emme ole ryhtyneet käsittelemään vyöhykeajatuksen yksityiskohtia, sillä me voimme ilmeisesti hyväksyä sen vyöhykkeen toteuttamismallin, joka on muiden asianomaisten maiden hyväksyttävissä. Suomi on ottanut kantaa vain keskeisiin periaatteisiin, jotta emme omilla kannanotoillamme vaikeuttaisi ratkaisuun pääsemistä.

Ratkaisevaa Pohjolan ydinaseettoman vyöhykkeen muodostamiselle on ainakin kahden johtavan suurvallan hyväksyminen. Pohjolan NATO-maat eivät voi olla mukana järjestelyssä, jota Yhdysvallat ja muut johtavat länsimaat eivät hyväksyisi. Toisaalta vyöhykkeen muodostamisessa tarvitaan ydinasevaltojen takuut.

Neuvostoliitto on alusta alkaen kannattanut ydinaseettoman vyöhykkeen muodostamista. Viime kesänä presidentti Leonid Brezhnev täsmensi maansa kantaa toteamalla, että Neuvostoliitto on valmis harkitsemaan vyöhykkeen muodostamisen yhteydessä myös omaan alueeseensa kohdistuvia järjestelyjä. Tämä kannanotto oli merkittävä nimenomaan sen vuoksi, että etenkin Tanska ja Norja, mutta myös Ruotsi ovat edellyttäneet jonkinasteisia aseidenriisunta- ja asevalvontaratkaisuja myös Pohjolaan rajoittuvilla Neuvostoliiton alueilla. Samassa haastattelulausunnossaan presidentti Brezhnev toisti hieman täsmennetyssä muodossa Neuvostoliiton olevan valmis antamaan omalta osaltaan vyöhykejärjestelyyn liittyvät takuut.

Yhdysvallat on pitkään ollut ottamatta suoranaisesti kantaa Pohjolan vyöhykehankkeeseen. Viime

aikoina se, samoin kuin Länsi-Euroopan johtavat NATO-maat, on kuitenkin asettunut myös julki-suudessa vastustamaan vyöhykkeen muodostamista. Yhdysvallat pitää tässä vaiheessa keskusteluakin Pohjolan ydinaseettomasta vyöhykkeestä vahingollisena. Sen mielestä keskustelu saattaisi vaikeuttaa sen vuonna 1979 tehdyn NATO:n päätöksen toteuttamista, jossa edellytetään uusien ohjusten sijoittamista Eurooppaan ja neuvottelujen käynnistämistä näistä niin kutsutuista euroaseista Neuvostoliiton kanssa. NATO:n kannalta ydinaseettoman vyöhykkeen muodostaminen nähdään ongelmallisena sen vuoksi, että tällöin ainakin osittain luovutaisiin ns. ydinaseoptiosta Pohjolassa eli mahdollisuudesta sijoittaa kriisitilanteessa ydinaseita tälle alueelle. Tästä mahdollisuudesta luopuminen taas NATO:n käsityksen mukaan vähentäisi turvallisuutta, kun ydinasepelote heikkenisi. Olen kuitenkin ymmärtänyt, etteivät Yhdysvallat ja muut johtavat NATO-maat näe Pohjolan ydinaseettoman vyöhykkeen muodostamista periaatteessa joskus tulevaisuudessa mahdottomana.

On väitetty, että kysymys Pohjolan ydinaseettoman vyöhykkeen muodostamisesta on käynyt Suomelle kiusalliseksi, kun siitä on viimeaikaisen kehityksen vuoksi tullut yhä selvemmin erimielisyyden aihe suurvaltojen välille. Tämä on väärä väite. Pohjolan ydinaseettoman vyöhykkeen muodostaminen on Suomelle ensi sijassa meidän omaa turvallisuuttamme lisäävä hanke, jota me ajamme omien kansallisten etujemme vuoksi. Siksi toimimme tulevaisuudessakin aktiivisesti vyöhykehankkeen toteuttamiseksi. On muistettava, että Suomi on nimen-

omaan välttänyt ottamasta täsmällistä kantaa siihen, millainen vyöhykejärjestelyn tulisi yksityiskohdiltaan olla. Se on neuvottelukysymys ensi sijassa Pohjoismaiden kesken, mutta myös suurvaltojen kanssa.

Tässäkään asiassa Suomen toiminnan aktiivisuutta ja tehokkuutta ei tule mitata julkisuuteen näkyvän toiminnan perusteella. Suomen ulkopoliitikalle ominainen tarkoituksenmukaisuus sanelee toimintalinjamme myös työlle Pohjolan ydinaseettoman vyöhykkeen muodostamiseksi. Meidän on kaikissa tilanteissa toimittava siten, että voimme tehokkaasti edistää itse asiaa; muu on toisarvoista.

Viime aikoina Norjassa, Tanskassa ja Ruotsissa on korostettu sitä, että Pohjolan ydinaseettoman vyöhykkeen muodostaminen liittyy kiinteästi muihin eurooppalaisiin aseidenriisunta- ja asevalvontajärjestelyihin. Tanska ja Norja ovat nimenomaan edellyttäneet, että vyöhykehanketta käsitellään laajemmassa eurooppalaisessa yhteydessä.

On Suomenkin mielestä selvää, että Pohjolan ydinaseettoman vyöhykkeen muodostaminen liittyy muihin eurooppalaisiin aseidenriisunta- ja asevalvontaratkaisuihin ja nämä yhteydet on otettava huomioon. Olisi kuitenkin väärin jäädyttää meille elintärkeän vyöhykeidean kehittäminen tämän vuoksi. Kyllähän Eurooppaa koskevat tulevaisuudessa toteutettavat järjestelyt voidaan yhtä hyvin aloittaa Pohjolasta käsin. Asianomaisten maiden tulisi joka tapauksessa käsitellä Pohjolan vyöhykehanketta rinnan koko Eurooppaa koskevien keskustelujen kanssa.

Pohjolan ydinaseettoman vyöhykkeen muodos-

tamisessa on viime aikoina saavutettu melkoisia edistysaskeleita. Ensimmäistä kertaa pohjoismaisten ulkoministerikokousten historiassa saatoimme käydä äskettäisessä Kööpenhaminan kokouksessamme varta vasten järjestetyn keskustelun ydinaseettomasta vyöhykkeestä. Samoin saatoimme päättää yhteisessä kommuniqueassamme, että Pohjoismaat pitävät yhteyttä asian jatkokäsittelyssä. Tämä on merkittävä saavutus ottaen huomioon muiden Pohjoismaiden aikaisemmat kannanotot. Tältä pohjalta asian käsittelyä tullaan jatkamaan.

Olisi peräti väärin kuvitella, että Pohjolan ydinaseettomuuden vahvistaminen vyöhykesopimuksella merkitsisi Suomen välittömien turvallisuusongelmien ratkaisemista. Pohjolan ydinaseettomuuden vahvistaminen kyllä vakiinnuttaisi ja rauhoitaisi jossain määrin tilannetta meidän lähialueillamme, mutta silti Euroopassa ja maailmassa olisi suunnattomat määrät ydinaseita, joiden käyttäminen merkitsisi tuhon vaaraa myös Suomelle. Siksi me olemmekin olleet erittäin aktiivisia myös koko Euroopan turvallisuuden lujittamiseksi. Suomen työ Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssin ja siitä alkaneen yleiseurooppalaisen yhteistyöprosessin aikaansaamiseksi on ollut työtä oman turvallisuutemme hyväksi.

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssista alkanut yleiseurooppalainen yhteistyö tähtää sekä välittömästi että välillisesti nimenomaan turvallisuuden lujittamiseen meidän maanosassamme, joka — kuten niin usein on toistettu — on maanosista raskaimmin aseistettu.

ETY-prosessi itsessään sisältää myös turvallisuus-

poliittisen osan. Jo Helsingin loppuasiakirjassa sovittiin eräistä luottamusta lisäävistä toimenpiteistä sotilaallisella alalla. Madridin seurantakokouksessa näitä toimenpiteitä pyritään edelleen kehittämään, mutta esillä on ollut myös pitemmälle menevä turvallisuuspoliittinen kysymys, ehdotus erityisen Euroopan aseidenriisuntakonferenssin järjestämisestä. Suomi on kannattanut konferenssin järjestämistä, jotta Euroopan aluetta koskevia aseidenriisuntaja asevalvontakysymyksiä voitaisiin käsitellä kokonaisuutena. Suomen tavoitteenahan on erityisen Euroopan aseidenriisuntaohjelman aikaansaaminen.

Mutta myös muu kuin sotilaallisen alan ETYK-yhteistyö vahvistaa välillisesti turvallisuutta. Mitä paremmin ETYK:in päätösasiakirjaa eri maissa toteutetaan ja mitä paremmin Euroopan turvallisuudesta vastuussa olevien valtioiden väliset suhteet noudattavat päätösasiakirjan tavoitteita, sitä kauemmaksi väistyy sotilaallisen yhteenoton vaara. Rauhanomainen yhteistyö lisää keskinäistä ymmärtämystä ja luottamusta, mikä puolestaan vähentää ristiriitoja ja jännitystä maanosassamme. Turvallisuutta vahvistavat aseidenriisunta- ja asevalvontajärjestelyt ovat mahdollisia vain tilanteessa, jossa asianomaiset maat luottavat toistensa pyrkimysten vilpittömyyteen.

Samoin kuin kysymys Pohjolan ydinaseettoman vyöhykkeen muodostamisesta liittyy laajempaan eurooppalaiseen yhteyteen, liittyvät Euroopan aseidenriisunta- ja asevalvontapyrkimykset maailmanlaajuiseen suurvaltojen voimatasapainoon. Juuri tämä tekee niin sanotun euro-ohjusongelman niin

vaikeaksi ratkaista. Jos keskustelu koskisi vain Euroopan alueen sisäistä sotilaallista tasapainoa, olisi yhteisymmärryksen löytäminen kohtuullisin ponnistuksin mahdollista. Mutta tilanne on paljon monimutkaisempi.

Neuvostoliitto katsoo, että sen SS-20 ohjelma on vain vanhentuneen euro-ohjuskannan uudenai-kaistamista. Sen mielestä taas NATO:n ohjuspäätös merkitsee muutosta suurvaltojen strategiseen tasapainoon, sillä lännen uudet asejärjestelmät yltyvät sellaisiin maaleihin Neuvostoliitossa, joiden tavoittamiseksi on aikaisemmin tarvittu mannertenvälisiä ohjuksia.

Länsi taas on sitä mieltä, että Neuvostoliiton SS-20 ohjelma on antamassa sille kaksinkertaisen ylivoiman; ylivoiman sekä tavanomaisen aseistuksen että ydinaseistuksen suhteen. NATO:n mielestä sen euro-ohjusratkaisu on välttämätön, jotta tasapaino voitaisiin palauttaa. Kysymyksenasettelua monimutkaistaa edelleen kysymys siitä, olisiko Yhdysvaltain niin sanotut eteentyönnettyt asejärjestelmät (FBS) otettava mukaan euro-ohjusneuvotteluihin.

Kun Eurooppakin on korostetusti osa suurvaltojen välistä sotilaallista tasapainojärjestelmää, on Suomen oman turvallisuutensa edistämiseksi työkenneltävä aseidenriisunnan ja asevalvonnan hyväksi koko maailmassa. Tietysti meidän tulee olla realisteja sen suhteen, mihin meidän vaikutusvaltamme yltyä. Lähinnä on kysymys siitä, että me voimme yhtenä maailmanyhteisön jäsenenä ylläpitää poliittista painetta, joka kannustaa suurvaltoja keskinäisiin neuvotteluihin asevarustelukierteen katkaisemiseksi ja aseistuksen vähentämiseksi. Sa-

moin voimme tarjota eräissä tilanteissa hyviä palvelusiamme neuvottelujen aikaansaamiseksi ja käymiseksi. Myöskään ei tule aliarvioida sitä työtä, jota Suomi on tehnyt sellaisen teknologian kehittämiseksi, jolla kemiallisten aseiden kiellon ja ydinkoe-kiellon valvontaa voidaan helpottaa.

Jotta Suomen työ aseidenriisunnan ja asevalvonnan edistämiseksi olisi tuloksellista ja uskottavaa, meidän tulee huolellisesti harkita, mihin asetamme työmme painopisteen. Meidän tulee tietysti keskittyä oman turvallisuutemme kannalta tärkeimpiin kysymyksiin, jolloin pääpaino on oman lähialueemme ja koko Euroopan kehitykseen liittyvillä ratkaisuilla. Laajemmissa puitteissa toimintamme profiilin tulee olla vaatimattomampi ja meidän tulee tarkkaan valikoida aktiivisen toimintamme alueet.

Suomen turvallisuuspolitiikassa ulkopolitiikalla on ensisijainen asema. Me teemme parhaamme rauhan säilyttämiseksi ja lujittamiseksi maailmassa. Samoin teemme kaikkemme, ettemme joutuisi mukaan mahdollisesti syntyviin aseellisiin selkkauksiin. Mutta siltä varalta, että epäonnistumme näissä ensisijaisissa pyrkimyksissämme, me tarvitsemme myös suorituskykyiset puolustusvoimat. Tämä on välttämätöntä oman alueemme koskemattomuuden ja kansamme turvallisuuden puolustamiseksi. Mutta meidän tulee ottaa huomioon myös YYA-sopimuksen mukainen velvollisuutemme estää alueemme käyttö Neuvostoliiton vastaiseen hyökkäykseen. On muistettava, että saatamme joutua jopa suurvalta-liittoutumien taistelutantereeksi, elleemme kykene itse hallitsemaan omaa aluettamme. Tietysti aineellisten voimavarojemme niukkuus asettaa omat an-

karat rajoituksensa sille, millä tavalla voimme ylläpitää puolustusvoimiemme suorituskykyä. Tähän mennessä olemme joutuneet tulemaan toimeen varsin vähin voimavaroin: käytämme bruttokansantuotteestamme pienemmän osuuden maanpuolustukseen kuin yksikään muu meihin verrattava maa. Sama niukka linja jatkuu myös tulevaisuudessa, vaikka kolmannen parlamentaarisen puolustuskomitean suositukset täysin toteutuisivat. Sekään ei valitettavasti näytä olevan mahdollista.

Varsin usein suomalaisessa turvallisuuspoliittisessa keskustelussa sotketaan asioita pahan kerran väittämällä, että Suomen aktiivinen työ aseistariisunnan puolesta ja toisaalta oman puolustuslaitoksemme kehittäminen olisivat ristiriidassa keskenään. Näin ei tietystikään ole, vaan nämä kaksi asiaa ovat johdonmukaisia osia Suomen turvallisuuspolitiikassa. Teemme omalta osaltamme kaikkemme aseistuksen vähentämiseksi ja lopullisena tavoitteena on täydellinen aseidenriisunta. Mutta niin kauan kuin aseita on yllin kyllin meidänkin turvallisuuttamme uhkaamassa, meidän on huolehdittava omasta maanpuolustuksestamme. Jos Suomen esimerkin voima auttaisi ja muut maat alentaisivat varustautumisensa Suomen tasolle, maailmassa toteutuisi mittava aseidenriisunta — siinä määrin mitä-tön meidän varustautumisemme taso on.

Perinteisesti turvallisuuspolitiikka on jokaisen maan ulkopolitiikan kaikkea hallitseva ydin. Turvallisuusintressiensä lisäksi kaikki maat ovat perinteisesti valvoneet myös taloudellisia etujaan mahdollisimman tehokkaasti. Uutta ei ole myöskään se, että etenkin voimakkaimmat valtiot ovat pyrkineet

ulkopolitiikassaan omien ihanteittensa ja ideologiensa toteuttamiseen. Käytännön elämässä nämä kolme erillistä näkökohtaa ovat kietoutuneet toisiinsa politiikaksi, jonka selkeänä päämääränä on asianomaisen maan ja kansan etujen turvaaminen.

Viime vuosikymmeninä on syntynyt uusia näköaloja, jotka näyttävät tulevaisuudessa edelleen voimistuvan. Eri maiden kansallisten etujen toteuttaminen ei ole nykyään yhtä suoraviivaista toimintaa kuin aikaisemmin. Kansakunnat elävät nykyään voimakkaassa riippuvuussuhteessa keskenään. Koko ihmiskunta hyödyntää samoja luonnonvaroja ja se elää yhteisessä elollisen luonnon järjestelmässä. Myös maailman turvallisuus alkaa olla yhä selvemmin jakamaton: mittava aseellinen selkkäus koskettaisi kaikkia maailman kansoja. Niinpä yhä useammin kansallinen etu ja koko maailmanyhteisön etu käyvät yksiin. Kansojen on kyettävä keskenään hyvään yhteistyöhön, jotta elämä maapallolla voisi jatkua ja jotta ne pääsisivät mahdollisimman suureen todelliseen hyvinvointiin.

Uudet näköalat siis itse asiassa asettavat kyseenalaiseksi kansallisen edun käsitteen sen alkuperäisessä merkityksessä. Samalla aatteelliset näkökohdat, ihanteet ovat saamassa aikaisempaa suuremman merkityksen. Elämän perustekijöiden järkkyminen on synnyttänyt monissa maissa vakavan keskustelun elämän tarkoituksesta ja asioiden keskinäisestä tärkeysjärjestyksestä. Nyt haetaan kansainväliselle kehitykselle samankaltaista arvojärjestelmää ja tavoitteenasettelua, jonka perustalle kansallisvaltioiden sisäinen kehitystyö on rakentunut. Itse

asiassa perusnormisto on olemassa mm. Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjassa ja Ihmisoikeuksien julistuksessa. Kysymys on siitä, kuinka niitä voitaisiin käytännössä nykyistä paremmin toteuttaa.

Suomi on valinnut peruslinjaksi puolueettomuuspolitiikan. Se on luonnollinen valinta maalle, joka on sotilasliittoutumien ulkopuolella ja joka pienuutensa vuoksi tarvitsee hyvät yhteistyösuhteet kaikkiin suuntiin. Suomen puolueettomuuspolitiikan ydin on siinä, että me pyrimme johdonmukaisesti ja tiukasti pysyttämään suurvaltariitojen ulkopuolella. Tämä Suomen pyrkimys on todettu myös YYA-sopimuksen johdannossa. Puolueettomuutemme suhteessa suurvaltakiistoihin antaa meille hyvät edellytykset ylläpitää hyviä suhteita kaikkiin maihin. Puolueettomuuspolitiikkamme menestyksellisyys osoittaa se tosiasia, että Suomella ei ole vihamiehiä missään, mutta yhteistyökumppaneita kaikkialla.

Euroopan neljän puolueettoman maan ulkopoliittikkaa pyritään usein vertaamaan keskenään. Kaikkien vertailujen lähtökohtana on pidettävä sitä, että jokaisen puolueettoman maan maantieteellinen asema ja historia on erilainen. Niiden politiikassa on runsaasti yhtäläisyyksiä, mutta myös erot ovat selvät.

Suomen ja Ruotsin puolueettomuuspolitiikan yksi näkyvä ero on tullut esiin muun muassa näiden maiden suhtautumisessa Afganistanin kriisiin. Ruotsi tuomitsi voimakkein sanoin Neuvostoliiton toiminnan Afganistanissa ja se myös äänesti YK:ssa Neuvostoliiton tuomitsevan päätöslauselman puo-

lesta. Suomi taas pidättäytyi harvojen muiden maiden mukana tässä äänestyksessä ja antoi oman äänestysselelyksensä, jossa painotettiin Afganistanin kriisiin liittyen eräitä kansainvälisen kanssakäymisen periaatteita ja toivottiin sellaista ratkaisua, johon liittyisi vieraiden joukkojen poisvetäminen Afganistanista.

Jotta ero Suomen ja Ruotsin politiikan välillä kävisi selvemmin esille, otan toisen esimerkin. Kun Yhdysvallat osallistui Vietnamin sotaan, arvosteli Ruotsi sitä voimakkein sanoin. Tämän vuoksi Yhdysvaltain ja Ruotsin suhteet kiristyivät siinä määrin, että Yhdysvallat kutsui suurlähettiläänsä pois Tukholmasta. Suomi ei sen sijaan kärkevästi arvostellut Yhdysvaltain toimintaa Vietnamissa, vaikka toimmekin huolestuneisuutemme selkeästi julki eräissä tilanteissa, joissa sotatoimia kiihdytettiin.

Ero on siis siinä, että Suomi pysyttäytyy hyvin tarkkaan suurvaltaerimielisyyksien ulkopuolella. Me emme mielellämme arvostele muita maita, emme pieniä emmekä suuria. Katsomme, ettei Suomella ole varaa mielenosoituspolitiikkaan. Ruotsin sijaan ottaa kantaa myös suurvaltaerimielisyyksiin ja arvostelee usein sumeilematta muiden maiden oloja ja toimintaa.

Viime aikoina, nimenomaan Afganistanin kriisin yhteydessä, Suomessa on esiintynyt vaatimuksia, että meidän tulisi lähentyä Ruotsin linjaa ja että meidän olisi pitänyt selvästi tuomita Neuvostoliiton toiminta Afganistanissa. Minä en tällaisia vaatimuksia ymmärrä. Mielestäni Suomen linja on viisas, ja sillä on johdonmukaisesti pysyttävä.

Yleensäkin Suomen ulkopoliitikalle on tyypillistä,

että me pyrimme noudattamaan selkeitä periaatteita, joiden avulla vältymme tarpeettomilta, usein vaikeilta kannanotoilta poliittisissa ristiriitatilanteissa. Niinpä Suomi esimerkiksi ei tunnusta hallituksia, vaan valtioita. Tämän ansiosta olemme vältäneet monta turhien ristiriitojen aiheutta. Tulevaisuudessakin meidän on pyrittävä kaikissa tilanteissa noudattamaan selkeitä periaatelinjoja. »Luistaminen» poliittisesti yksinkertaisessa tilanteessa kostautuisi kohta meille kiusallisen uuden ongelman muodossa.

Kahdenvälisissä suhteissamme korostuvat luonnollisesti suhteet naapurimaihimme, Neuvostoliittoon ja Pohjoismaihin. Nämä kaikki naapurisuhteemme ovat erinomaisessa kunnossa.

Pohjoismaisissa suhteissa toimii myös maailmanlaajuisesti ajatellen ainutlaatuinen monenkeskinen yhteistyö sekä parlamenttien että hallitusten välillä. Pohjoismainen yhteistyö ulottuu myös ulkopoliittikan alalle. Pohjoismaiden ulkoministerit pitävät kaksi kokousta vuodessa. Kansainvälisessä politiikassa, etenkin YK:ssa, Pohjoismaat tunnetaan yhtenäisenä ryhmittymänä, jonka perusnäkökymkset ovat hyvin samankaltaiset.

Kauppapolitiikka on ollut hyvin tärkeä ulkopoliittikkamme toimintakenttä. Pienenä ja luonnonvaroiltaan yksipuolisena maana Suomi on erityisen riippuvainen ulkomaankaupasta. Meille on siksi elintärkeää se, että voimme turvata teollisuutemme kilpailukyvyn meille tärkeimmillä markkina-alueilla. Nykyään Suomi on ainutlaatuisessa asemassa. Olemme osa Länsi-Euroopan alueen kattavaa vapaakauppajärjestelmää. Samaan aikaan meillä on

Neuvostoliiton kanssa voimassa monipuolisuudessaan ja kattavuudessaan ainutlaatuinen kaupallistaloudellisten sopimusten verkosto. Muiden Itä-Euroopan sosialististen maiden kanssa olemme solmineet erityisiä kahdenvälisiä sopimuksia kaupan esteiden poistamiseksi. Tämän ohella olemme yhteistyösuhteessa sosialististen maiden taloudelliseen yhteistyöjärjestöön, SEV:iin. Euroopan ulkopuolisiin maihin nähden olemme pyrkineet kaupan esteiden poistamiseen ennen muuta GATT:in puitteissa. Viime vuosina on kehitetty voimakkaasti sopimussuhteita öljyntuottajamaiden ja eräiden muiden kehitysmaiden kanssa.

Olemme siis luoneet sopimuksellisesti edullisen aseman omalle teollisuudellemme. Toisaalta talouselämämme hyötyy myös muutoin puolueettomuuspolitiikastamme siinä mielessä, että meillä on hyvät suhteet kaikkiin maihin. Tuskinpa maailmassa on muuta maata, jonka talouselämän edustajat otetaan mieluusti vastaan niin monessa maassa kuin Suomen kauppamiehet.

Silloin tällöin esitetään vaatimus, että Suomen tulisi kokonaan lopettaa kauppansa eräiden maiden, kuten Etelä-Afrikan, Etelä-Korean ja Chilen kanssa. Tällaiset vaatimukset ovat perusteettomia. Jos Suomi poliittisena mielenosoituksena katkaisisi kauppasuhteensa johonkin maahan, ei tällä olisi mitään käytännön merkitystä asianomaisen maan kannalta: se saisi tarvitsemansa tavarat helposti muualta. Sitä paitsi on muistettava, että meillä olisi Euroopan ulkopuolella kovin vähän kauppakumppaneita, jos me alkaisimme johdonmukaisesti seurata kriteerejä, joiden nojalla kauppa lopetettaisiin

esimerkiksi kolmen edellä mainitun maan kanssa. Eri asia tietysti on, jos YK:n turvallisuusneuvosto päättää määrätä jonkin maan kauppasaartoon; tällaista päätöstä me tietysti noudattaisimme, kuten teimme takavuosina Rhodesian tapauksessa. Yhtä selvää on se, ettei Suomen hallitus suuntaa mitään erityisiä vientiponnistuksia maahan, jonka sisäiset olot tai ulkopolitiikka ovat räikeässä ristiriidassa meidän käsitystemme ja ihanteittemme kanssa.

Merkittävin viime vuosina Suomenkin ulkopoliittikaan tullut uusi ulottuvuus on toiminta kehitysmaiden aseman parantamiseksi sekä maailmantalouden rakenteita korjaten että julkista kehitysapua antaen.

Muiden Pohjoismaiden tavoin Suomi kuuluu pohjois-etelä-kysymyksissä niin sanottuihin like minded -maihin, jotka ovat muita teollisuusmaita myönteisemmin suhtautuneet kehitysmaiden vaatimuksiin ja pyrkimyksiin. Suhteellisen pieninä maina like minded -maat eivät voi ratkaisevasti vaikuttaa pohjoisen ja etelän välisiin suhteisiin, mutta niiden toiminnalla on varsin suuri moraalinen merkitys suhteessa suuriin teollisuusmaihin ja niiden yleiseen mielipiteeseen.

Suomen suhtautumisessa kehitysmaiden ongelmiin on viime vuosina hahmottunut näkyvä edistyksellinen linja. Suomen virallisessa politiikassa on otettu lähtökohdaksi vahva ekologinen näkemys: maailman luonnonvarat ja elinympäristömme sietokyky ovat rajalliset. Väestön yhä edelleen voimakkaasti lisääntyessä joudutaan tekemisiin sen kysymyksen kanssa, kuinka niukkuutta jaetaan. Jotta kehitysmaiden ihmiset voisivat saavuttaa edes sie-

dettävän aineellisen elintason, tulee teollisuusmaiden väestön tyytyä kohtuuteen. Teollisuusmaissa tarvitaan uudet arvot ja asenteet ja niiden tulee sopeutua näköpiirissä olevaan maailmantalouden muutokseen, uuden kansainvälisen järjestyksen (UKTJ) toteutumiseen. Samoin Suomi muiden Pohjoismaiden tavoin on korostanut sosiaalisen kehityksen merkitystä pelkän taloudellisen kasvun lisäämisen asemesta.

Myös omassa kehitysyhteistyössämme alamme vähitellen päästä tuloksiin. Kun tulini vuonna 1977 ulkoasiainministeriksi, oli lähtökohta huono. Parina vuotena kehitysyhteistyövarojemme bruttokansantuoteosuus oli jopa laskenut. Virkakauteni alkukuukausina esitin hallituksen hyväksyttäväksi välitavoitteen, että kaksinkertaistaisimme viidessä vuodessa silloisen kehitysavun bruttokansantuoteosuuden. Tämä päätös tehtiin ja se ilmoitettiin mm. ensimmäisessä YK-puheessani vuoden 1977 syksyllä. Neljä vuotta myöhemmin, vuoden 1981 vastaavassa puheessani saatoin ilmoittaa, että välitavoite toteutuu ensi vuoden aikana.

Samaan aikaan kehitysapumme laatu on ollut varsin korkea. Noin kolmannes kehitysavustamme suuntautuu vähiten kehittyneisiin maihin ja loppuakin varsin heikossa asemassa oleviin kehitysmaihin. Myös kehitysyhteistyökohteet täyttävät hyvin ne periaatteet, joita olemme päättäneet noudattaa. Oleellista on se, että pääosa avusta suuntautuu nimenomaan heikoimmassa asemassa olevien ihmisten perustarpeiden tyydyttämiseen.

Kun Suomen kehitysyhteistyö noin vuosikymmen sitten aloitettiin, kiinnitettiin varsin vähän

huomiota siihen, mihin projekteihin tarvittavat hankinnat suuntautuivat ja mistä asiantuntijat hankittiin. Viime vuosina tähän on pyritty saamaan korjaus. Kehitysapu pyritään suunnittelemaan ja toteuttamaan siten, että mahdollisimman suuri osa hankinnoista tehtäisiin Suomesta ja että ainakin pääosa asiantuntijoista olisi suomalaisia. Tämä edellyttää ennen muuta sitä, että me valikoimme yhteistyömme kohteiksi sellaiset hankkeet, joihin omalla teollisuudellamme on tarjottavana kilpailukykyisiä tuotteita ja joiden toteuttamisesta tarvittavaa asiantuntemusta on saatavissa Suomesta. Ellemme huolehdi tästä, suomalaisten veronmaksajien maksama kehitysapu hyödyttää muiden, ensi sijassa meitä rikkaampien teollisuusmaiden taloutta ja työllisyyttä.

Pyrkimyksemme käyttää Suomen rahoittamissa kehitysyhteistyökohteissa suomalaisia tavaroita ja palveluksia ei ole suinkaan vastoin vastaanottajamaan etuja. Kahdenvälisen yhteistyömme päätöksenteko- ja hallintojärjestelmä takaa sen, että apumme suuntautuu juuri niihin kohteisiin, joita vastaanottajamaa pitää oman kehityksensä kannalta tärkeinä.

Kehitysyhteistyön alalla on tehty viime vuosina eräitä toiminnan tehostamiseen ja nykyaikaistamiseen tähtääviä organisaatiomuutoksia. Pari vuotta sitten hallitus päätti lakkauttaa kehitysyhteistyöneuvottelukunnan. Sen tilalle perustettiin Taloudellisten kehitysmaasuhteiden neuvottelukunta (TALKE). Uusi ulkoasiainministeriötä avustava neuvottelukunta käsittelee hyvin laaja-alaisesti teollisuus- ja kehitysmaiden välisiä suhteita, mikä onkin

välttämätöntä nyt kun toiminta kehitysmaiden aseman parantamiseksi on laajentunut kehitysyhteistyöstä koko maailmantaloutta koskevaksi mittavaksi neuvottelujen kokonaisuudeksi. Samasta syystä näiden asioiden käsittelemistä varten on perustettu ulkoasiainministeriöön uusi alivaltiosihteerin virka.

Toinen merkittävä muutos on ollut Teollisen kehitysyhteistyön rahaston (TEKERA) perustaminen. Rahaston perustaminen vastaa nimenomaan kehitysmaiden tarpeita, sillä teollisuuden kehittäminen on kehitysmaiden yksi keskeinen pyrkimys. TEKERA rahoittaa toimintaa, jossa suomalaiset teollisuusyritykset ryhtyvät yhteistoimintaan kehitysmaiden yritysten kanssa asianomaisen kehitysmaan teollisuuden edistämiseksi.

Suomi on kulkenut ulkopoliitikassaan sotien jälkeisinä vuosikymmeninä pitkän taipaleen laakson pohjalta ylös avarampiin maisemiin. Sitä mukaa kun polkumme on kohonnut ylöspäin ja jokainen suomalainen on voinut itse nähdä sen vievän perille, on yleinen mielipide yhä voimakkaammin tukenut Paasikiven ja Kekkonen paaluttamaa linjaa. Nykyään voimme iloiten todeta, että kaikki merkittävät puolueet ja lähes koko Suomen kansa tukevat Paasikiven-Kekkonen linjaa.

Samalla meidän kaikkien on muistettava, ettei ulkopoliitikassa ole olemassa mitään pysyviä saavutuksia. Olemme päässeet nykyiseen edulliseen asemaamme luotettavan ja johdonmukaisen toiminnan ansiosta. Sen on jatkuttava, jotta voisimme säilyttää nykyisen asemamme. Siksi myös tulevaisuudessa ulkopoliitikan on käytävä sisäpolitiikan edel-

lä. Kaikissa olosuhteissa ja kaikissa tilanteissa meidän on toimittava siten, että ulkopoliittikka tulee mahdollisimman hyvin hoidetuksi. Ulkopoliittisten näkökohtien sysääminen toisarvoiseen asemaan tai riskien ottaminen tällä alalla saattaa maksaa Suomen kansalle todella paljon.

Tulevaisuudessakin ulkopoliittikkamme tulee perustua realiteetteihin, tosiasioihin ja sen tulee ensi sijassa pitää huolta Suomen kansallisista eduista. Mutta samalla meidän tulee muistaa, että meidänkin kansallinen etumme edellyttää suurten maailmanlaajuisten ongelmien ratkaisemista. Ja kansallisten etujemme puitteissa meidän tulee toteuttaa myös maailmanyhteisön kehityksessä omia ihanteitamme.

Uskon, että Suomella on tässä suhteessa erityisen hyvät mahdollisuudet. Me olemme jo nyt eräänlainen esimerkkimaa. Ja tulevaisuudessa me voimme pyrkiä luomaan Suomeen ihmisyyteen ja sen kehitystarpeeseen pohjautuvaa vaihtoehtoista elämäntapaa, todellista hyvinvointia yksipuolisen materialismin sijaan. Samoin me voimme pyrkiä rakentamaan aineellista tuotantoamme luonnontaloudellisesti kestäväälle perustalle. Juuri tällaista muutosta kaikissa teollisuusmaissa nyt tarvitaan. Ja vain tällainen kehitysmalli voi olla kehitykselle tavoittelemisen arvoinen.

Lähi vuosikymmeninä ihmiskunta tulee elämään olemassaolonsa vaikeinta murroskautta. Suomen tulee olla aktiivisesti mukana etsimässä ratkaisuja, joilla ihmiskunta ylittää murrosvaiheensa ja löytää tulevaisuudelleen uudet, kestävät perusteet.

Samalla suomalaisten tulee elää viisaasti ja kau-

konäköisesti, jotta me kansakuntana selviäisimme tulevaisuuden murroksista turvallisesti ja hyvinvointimme ulkoiset edellytykset säilyttäen.

Ulkopolitiikkamme haasteet eivät ole ohi. Entiset haasteet ovat edelleen ajankohtaiset ja ne saattavat tulevaisuudessa jopa kasvaa. Ja niiden rinnalla kohtaamme uudet, koko ihmiskunnan yhteiset haasteet.

II TYÖ JA TOIMEENTULO KAIKILLE SUOMALAISILLE OMASSA MAASSAMME

Suomi on luonnonvaroiltaan rikas maa. Malmeja ja muita maaperän rikkauksia teollisuuden raaka-aineiksi meillä on niukalti, öljy ja kivihili puuttuvat kokonaan. Mutta Suomessa on paljon arvokkaampia luonnonvaroja, uudistuvia luonnonvaroja yllin kyllin. Metsää Suomessa on henkeä kohden laskien enemmän kuin juuri missään maailman maassa. Peltomme tuottavat nykyistä viljelytekniikkaa käyttäen enemmän elintarvikkeita kuin tarvitsemme kansamme omaan kulutukseen. Samoin meillä on käytössämme runsaat vesivarat: vesistöemme voivat tuottaa meille paljon enemmän kalaa kuin me tällä hetkellä käytämme. Ja laajoihin soihimme on vuosisatojen saatossa varastoitunut runsaasti turvetta, jota voidaan käyttää sekä energianlähteenä että maanparannusaineena ja kasvualustana.

Turha suomalaisten on sitä valittaa, että uudistumattomat luonnonvaramme, maaperän rikkauudet ovat niukat. Runsaatkin uudistumattomat luonnonvarat nimittäin loppuvat aikanaan. Olkaamme iloisia siitä, että käytössämme on väkimääräämme nähden valtavat uudistuvat luonnonvarat, jotka tuottavat meille aurinkoenergian avulla vuodesta toiseen kestävän perustan aineelliselle toimeentu-

lolle.

Toinen suuri kansallinen rikkautemme olemme me itse, kykenevä ja ahkera Suomen kansa, sisukas-kin tarpeen mukaan. Meitä on vähän ja siksi meillä ei ole runsain mitoin eri alojen huippukykyjä. Mutta kun ymmärrämme erikoistua riittävästi ja pitää hyvää huolta eri alojen lahjakkuuksistamme ja heidän toimintaedellytyksistään, on meillä käytössämme korvaamaton voima.

Tämä asettaa suuret vaatimukset tieteelle ja korkeimmalle opetukselle. Meidän on annettava suhteellisesti riittävä osuus taloudellisista voimavaroistamme tieteen tukemiseen ja korkeakouluopetuksen kehittämiseen. Viime vuosien pääsuunta on ollut korkeakoululaitoksen voimavarojen lisääminen kehittämislain edellyttämällä tavalla sekä korkeakoululaitoksen alueellinen laajentaminen. Nyt on aika käydä käsiksi myös laadulliseen uudistamiseen. Ennen muuta tarvitaan hallinnollisia parannuksia, joilla luodaan kunnolliset työskentelyedellytykset opetus- ja tutkimustyötä tekeväälle henkilökunnalle; tarvitaan mm. teknistä apuhenkilökuntaa sekä joustavuutta työn järjestämisessä. Korjausta tarvitaan myös korkeakoulujen opetus ja tutkimushenkilöstön palkkaukseen, joka on jäänyt pahasti jälkeen muiden alojen palkkakehityksestä. Sama koskenee suurta osaa korkeakoulujen ulkopuolella työskentelevistä tutkijoista. Hyödyn näistä korjauksista saavat välittömimmin korkeakouluopiskelijat, mutta ajan oloon ne tuntuvat muuallakin koko yhteiskunnassa.

Alemman asteinen koulutus on maassamme ulkonaisilta puitteiltaan jo lähes kunnossa. Merkittä-

vin ja jo meneillään oleva parannus koskee keskias-teen koulutuksen uudistamista. Myös koulujärjestelmässä tarvitaan ennen muuta laadullista uudistustyötä. Koulujärjestelmästä on yritetty tehdä pakonomaisella tavalla tehokas. Lopputuloksena on koulu, joka on raskas suurelle osalle oppilaita ja opettajia. Loppujen lopuksi tällainen stressaava tehokkuuden tavoittelu tuskin edes johtaa suurimpaan tehokkuuteen. Oppilaat tulee nähdä yksilöinä ja ennen muuta ihmisen taimina, joiden omaa kasvua koulun on tuettava. Tämä edellyttää lasten luovuuden elvyttämistä. En ollenkaan usko, että taideaineiden ja käytännön aineiden osuuden lisääminen loppujen lopuksi heikentäisi lasten kokonaisoppimista teoreettisissa aineissa.

Kansantaloutemme kokonaiskehitystä ajatellen tärkein tieteen, korkeakoululaitoksen ja koulujärjestelmän aikaansaannos on maamme teknologian taso. Tämänhetkiseen tilanteeseen voimme olla varsin tyytyväisiä. Suomen yleinen teknologinen taso on korkea ja olemme kyenneet pääsemään monilla aloilla aivan maailman huipulle. Tulevaisuudessa meidän on huolehdittava sekä yleistason kohottamisesta että huipputason ylläpitämisestä vahvimilla aloillamme. On muistettava, että kilpailukykyämme ajatellen kaikki koulutuksen ja ammatillisen osaamisen tasot ovat tärkeitä. Suomalainen paperikone on maailman huipulla sen vuoksi, että kaikki sen suunnitteluun, valmistukseen ja markkinointiin osallistuneet ihmiset ovat alansa parhaimmista.

Kansakunnan voima mitataan myös sen perusteella, kuinka me kaikki yhdessä onnistumme,

kuinka hyvin organisoimme ponnistuksemme yhteiskuntamme ja taloutemme kehittämiseksi. Täsäkin suhteessa olemme vahvassa asemassa. Suomalaiset ovat ahkeria, elämässään eteenpäin pyrkiviä ihmisiä. Me sopeudumme hyvin työskentelemään yhdessä ja osaamme rakentaa vaativiakin organisaatioita, esimerkiksi suurten rakennusprojektien toteuttamiseksi tai kansainvälisten konferenssien järjestämiseksi.

Suomella on siis ainutlaatuisen hyvät perusedellytykset kansansa toimeentulon turvaamiseen. Tätä taustaa vasten on merkillistä, että meillä taloudellisesti parhaimpinakin aikoina on runsaat satatuhatta työtöntä ja sadat tuhannet suomalaiset ovat joutuneet hakemaan itselleen työtä ja toimeentuloa ulkomailta, ennen muuta Ruotsista. Missä on vika?

On selvää, ettei Suomi ole kyennyt talous- ja työvoimapolitiikallaan käyttämään tehokkaasti hyväkseen olemassa olevia mahdollisuuksiaan. Yhtä lailla selvää on se, että Suomen kansan on mahdollista mm. rikkaiden uudistuvien luonnonvarojensa ja korkean teknologisen tasonsa turvin järjestää työ ja toimeentulo kaikille suomalaisille omassa maassamme. Tämä on mahdollista, jos meillä on siihen tarvittava poliittinen tahto.

Suomen kansan tulee rakentaa tulevaisuudessa toimeentulonsa nykyistä voimakkaammin omiin uudistuviin luonnonvaroihimme. Totta kai teollisuutemme tulee käyttämään tulevaisuudessakin runsaasti tuontiraaka-aineita, mutta ensi sijassa meidän on käytettävä mahdollisimman tarkkaan hyväksemme elävän luonnon jokavuotinen tuotto. Tämä edellyttää sitä, että uudistuvien luonnonva-

rojen hoidosta ja hyväksikäytöstä huolehtivissa peruselinkeinoissa on kaikkialla maassa riittävästi työikäisiä ja työkykyisiä ihmisiä. Kysymys ei ole vain maa- ja metsätaloudesta, vaan myös kalastuksesta, porotaloudesta, metsästyksestä ja erilaisten keräilytuotteiden talteenotosta. Metsätaloudessa puolestaan ei ole kysymys vain teollisuuden tarvitseman puun tuottamisesta, vaan myös metsiemme energiakäytön lisäämisestä. Tämän lisäksi runsaasti työvoimaa tarvitaan myös turpeen nostamisessa ja kuljettamisessa käyttöpaikoille.

Kaikki nämä luonnon tuotteet ovat kipeästi tarpeen joko omaan käyttöömme tai vientiteollisuuden raaka-aineeksi. Omavaraisuuden kohottaminen on kansantaloudellisesti katsoen mitä edullisinta. Huoltovarmuutemme lisääntyy ja vaihtotaseemme kohenee, mikä puolestaan tekee mahdolliseksi korkeamman taloudellisen aktiviteetin ja työllisyyden ylläpitämisen. Tämä työllisyysvaikutus tulee sen lisäksi, että itse näiden luonnonvarojen tuottamisessa ja käyttöönotossa syntyy työtilaisuuksia.

Tähän joku ehkä ehkä väittää, että maataloustuotannon osalta tuotannon taloudellisuus on kyseenalaista sen vuoksi, että ylituotannon markkinominen tulee kalliiksi nykyisellä maailmanmarkkinahintojen tasolla.

Meidän suomalaisten on muistettava, että maailmassa on tälläkin hetkellä satoja miljoonia nälkää näkeviä tai aliravitsemuksesta kärsiviä ihmisiä. Kun maailman väkiluku jatkuvasti voimakkaasti kasvaa, ei nälkäongelma näytä väistyvän, pikemmin päinvastoin. Mielestäni on meidän moraalinen velvollisuutemme käyttää koko peltoalamme maailman

elintarvikepulan lievittämiseen. Jo tähän mennessä elintarvikkeiden vientituen valtiontaloudellinen rasitus on pienentynyt suhteessa valtion budjetin loppusummaan. Lisäksi olen vakuuttunut siitä, että ero Suomen tuotantokustannusten ja maailmanmarkkinahintojen välillä tulee pienenemään. Välittömästi me voimme parantaa tilannetta ohjaamalla ylituotantoa niihin tuotteisiin, joissa vientituen tarve on suhteellisesti pienin. Samoin on tärkeää, että maatalouden panosomavaraisuutta pyritään nostamaan.

Valtioneuvoston hyväksymässä väestö- ja työpaikkasuunnitteessa on edellytetty, että maa- ja metsätaloudessa olisi vuonna 1990 172 000–195 000 työntekijää, jotta kaikki edellämainitut, kansantaloudellisesti elintärkeät työtehtävät saataisiin hoidetuiksi.

Tähänastinen ja näköpiirissä oleva väestönkehitys viittaa siihen, että peruselinkeinoissa on noin vuosikymmenen kuluttua jopa 50 000 työntekijän vajaus. Pitemmällä aikavälillä tilanne näyttää vielä synkemmältä, sillä maatalouden piirissä on nyt hyvin vähän nuoria, etenkin nuoria naisia. Tämän vuoksi maatiloille arvioidaan nykyään syntyvän vain noin 2 000 lasta vuodessa. Jotta maa- ja metsätalouden työvoimatarve voitaisiin pysyvästi tyydyttää, tarvitaan jatkuvasti vuosittain ainakin noin 6 000–7 000 uutta isäntää ja emäntää tilan pitäjiksi.

Eikö tämä näkymä ole suorastaan järjetön? Maassamme arvellaan tulevina vuosikymmeninä olevan vaikea työttömyysongelma ja samanaikaisesti kansantaloudellisesti katsoen tärkein osa elinkei-

notoiminnastamme on ajautumassa työvoimapulaan. Lisäksi lienee niin, että pahimmin peruselinkeinoja uhkaa työvoimapula siellä, missä työttömyyden arvellaan olevan runsainta.

Nyt olisikin mitä pikimmin aikaansaattava erityinen työllistämishjelma, jonka avulla turvataan väestö- ja työpaikkasuunnitteen mukainen työvoiman määrä peruselinkeinoihin. Tässä tarvitaan hyvin mittavia ja monipuolisia toimenpiteitä, sillä nuoret ihmiset on saatava kiinnostumaan peruselinkeinoista nykyistä enemmän. Tämä edellyttää mm. sitä, että maa- ja metsätaloudessa työskentelevien ansiotaso ja sosiaaliturva saadaan kilpailukykyiseksi muiden tarjolla olevien ammattialojen kanssa. Asenteet ovat jo muuttumassa peruselinkeinojen hyväksi ja kaupungeissakin on runsaasti nuoria, jotka haluaisivat päästä asumaan ja työskentelemään maaseudulla, luonnon parissa.

Luonnonvarojemme hoidossa ja hyväksikäytössä ja koko yhteiskuntamme toiminnassa on ryhdyttävä toteuttamaan määrätietoisesti luonnontaloudellisia periaatteita; meidän on eletävä luonnon lakien mukaan, kuten presidentti Kekkonen eräässä puheessaan sattuvasti sanoi. Tämä on taloudellisestikin järkevää, sillä elävän luonnon pilaantuminen alentaa sen tuottoa. Luonnontaloudellisesti, ekologisesti virheellinen toiminta on ennen pitkää myös taloudellisesti, ekonomisesti epäedullista. Siksi on pidettävä huolta siitä, että verotus ja muut ihmisten ja yritysten käyttäytymiseen vaikuttavat yhteiskunnan toimenpiteet tukevat luonnontaloudellisesti tervettä kehitystä. Samalla meidän on tehostettava ponnistuksiamme, jotta kansainvälisellä tasolla saa-

taisiin aikaan yhteistyötä luonnonvarojen luonnontaloudellisesti järkevän käytön edistämiseksi ja ympäristönsuojelun tehostamiseksi. Kaikki maapallolla asuvat ihmiset hyödyntävät samoja luonnonvaroja ja elävät samassa luonnontalouden kiertokulussa.

Omien luonnonvarojemme huolellisen hoidon ja tehokkaan hyväksikäytön ohella on syytä korostaa inhimillisten voimavarojemme arvoa. On tärkeää, että lapsiamme ja nuoriamme kannustetaan opiskelemaan ja hankkimaan itselleen hyvä ammattitaito. Meidän tulee päästä eroon muutamien ammattien yliarvostuksesta ja saada ihmiset oivaltamaan, että kaikki työ on yhtä arvokasta ja että tärkeintä on hankkia itselleen hyvä ammattitaito ja tehdä työnsä hyvin. Ja tietysti on välttämätöntä, että kaikille on työtä tarjolla.

Työn merkitys ihmiselle aletaan vähitellen ymmärtää oikein. Hyvin yleinen on ollut se käsitys, että työ on meille välttämätön paha toimeentulon hankkimista varten. Tärkeintä on ollut mahdollisimman korkean palkan saaminen mahdollisimman vähästä työstä. Monilla työpaikoilla on yleinen se asenne, että työpaikalla ollaan määräaika pyrkimättäkään mahdollisimman hyvään työsuoritukseen. Johdonmukaisena jatkona näille käsityksille saattaa olla suoranaisten työhalukkuuden väheneminen: jos varsinkin työttömien toimeentuloturvan ja palkan välinen ero on vähäinen, ei työhön kannata erityisesti pyrkiäkään.

Nykyään käsitetään, että työ on ihmiselle paljon enemmän kuin toimeentulon hankkimiskeino. Työ on elämämme keskeinen sisältö. Siksi on tärkeää,

että saamme työstämme myös henkistä tyydytystä. Työssä voimme toteuttaa itseämme; hyvin tehdystä työstä tunnemme hienoista ylpeyttä. Työ on myös yksi kanava, jolla me jäsennymme meitä ympäröivään yhteiskuntaan. Työmme hyödyttää muita ihmisiä, samalla kun me olemme täysin riippuvaisia toisten tekemästä työstä. Työpaikan ihmissuhteet ovat puolestaan oleellinen osa ihmissuhteittemme kokonaisuutta. Työelämää kehitettäessä kaikki tämä on otettava painavasti huomioon.

Kaikkein pahinta on joutua työttömäksi. Työtön joutuu normaalielämän ja muun yhteiskunnan ulkopuolelle, jolloin hän helposti turhautuu ja ajautuu sopeutumisvaikeuksiin. Erityisen vakava ongelma on nuorisotyöttömyys. Jos nuori, herkässä kehitysvaiheessa oleva ihminen joutuu työttömäksi, saattaa hänen koko elämänsä joutua harhateille. Työelämään juurtuminen on keskeinen osa aikuiseksi kasvamista.

Miten me voisimme saavuttaa täystyöllisyyden? Kuinka voisimme valjastaa aineelliset ja henkiset voimavaramme yhteiseen ponnistukseen, jonka turvin kansallamme olisi mahdollisimman hyvä aineellinen toimeentulo ja joka antaisi kaikille suomalaisille työtä kotimaan kamaralla?

Taloutemme menestymisen ja täystyöllisyyden aina välttämätön perusedellytys on teollisuutemme kilpailukyvyyn turvaaminen. Suomalaisten teollisuusyritysten tuotantokustannusten tulee olla sillä tasolla, että tavaroita kyetään tuottamaan myös hinnan suhteen kilpailukykyisesti. Sama koskee myös niiden palvelusten tuottamista, jotka ovat osa kansainvälistä kilpailua. Hintakilpailukyky ei ole tärkeä ai-

noastaan vientimarkkinoilla, kuten usein virheellisesti ajatellaan, vaan myös sen vuoksi, että yrityksemme kykenisivät kilpailemaan omilla markkinoillamme ulkomaisen tuonnin kanssa. Suomalaisen elintaso ja työllisyys riippuu ratkaisevasti siitä, millaisen osuuden suomalaiset yritykset kykenevät hankkimaan ja säilyttämään sekä kotimaan että vientimarkkinoilla.

Kilpailukykyä ajatellen Suomen suuri heikkous on ollut se, että hintojen ja kustannusten nousuvauhti on ollut meillä nopeampi kuin tärkeimmissä kilpailijamaissamme. Tämän vuoksi olemme joutuneet aika ajoin suorittamaan tuntuvan devalvaation, jolla nopean inflaation vuoksi menetetty kilpailukyky on palautettu. Devalvaation jälkeen puolestaan on seurannut inflaation nopeutuminen, joka on välittömästi vienyt osan parantuneesta kilpailuvyvystä. Devalvaatiosta devalvaatioon johtanut nopea kustannus- ja hintatason nousu on luonut meille epävakaa taloudelliset olot, joissa yritystoiminnalla on ollut monia vaikeuksia.

Viime vuosina olemme kyenneet hoitamaan asiamme paremmin. Olemme ottaneet määrätietoiseksi tavoitteeksi sen, että meidän inflaatiiovauhtimme pysyisi vähintään kilpailijamaiden tasolla, mieluummin sen alapuolella. Tämä politiikka yhdessä hallittujen lievien devalvaatioiden ja yritystoiminnan edellytyksiä parantaneiden elvytystoimenpiteiden kanssa on synnyttänyt Suomen talousihmeen: parina viime vuotena olemme olleet parhaimmin menestynyt teollisuusmaa. Uuteen talouspoliittiseen strategiaan on liittynyt myös revalvaation käyttö osana inflaation hillintää.

Oleellinen merkitys viime vuosien onnistuneessa talouspolitiikassa on ollut ammattiyhdistysliikkeen vastuuntuntoisella ja kaukonäköisellä toiminnalla. Ammattiyhdistysliikkeen johto on nähnyt paljon vaivaa osoittaakseen jäsenkunnalleen, että yritystemme kilpailukyvyyn turvaaminen on nimenomaan palkansaajien itsensä etujen mukaista. Jos yritykset ovat kilpailukykyisiä, ne voivat tarjota enemmän työtilaisuuksia ja paremman reaalisen palkkatason. Koko kansantalouden puitteissa kilpailukyvyyn ylläpitäminen luo perustan työttömyyden vähentämiselle ja kaikkien väestöpiirien toimeentulon suotuisalle kehitykselle.

Teollisuutemme kilpailukyvyyn ylläpitäminen edellyttää jatkuvia investointeja. Erityisesti nyt kun maailmantalouden rakenne on oleellisesti muuttumassa, tarvitaan Suomessakin korkea investointien taso, jotta voimme sopeuttaa tuotantomme muuttuviin olosuhteisiin. Ennen muuta monien kehitysmaiden teollisuustuotannon nopea kasvu on muuttamassa tilannetta maailmanmarkkinoilla. Monilla teollisuuden aloilla niillä on puolellaan ylivoimainen kilpailuetu, joka pakottaa vanhat teollisuusmaat luopumaan kannattamattomaksi käyvistä tuotannosta ja luomaan vastaavasti uutta tuotantoa niillä aloilla, joilla ne ovat paremmin kilpailukykyisiä. Tuotantorakennetta sopeuttavien investointien ohella meidän on jatkuvasti huolehdittava olemassaolevan ja elinkykyisen tuotantomme kilpailukyvyyn säilymisestä. Teknologia kehittyy kaiken aikaa. Meidän on pidettävä huolta siitä, että seuraamme tätä kehitystä ja sovellamme uutta tekniikkaa vähintään samassa tahdissa kuin kilpailijamme.

Suotuisan talouskehityksen ja nimenomaan työllisyyden kannalta katsoen välttämätön korkea investointiaste on vaikea saavuttaa sen vuoksi, että Suomessa on käytössä vanhentunut liikevaihtoverojärjestelmä, joka kohdistuu myös tuotannollisiin investointeihin. Teollisuuden investointien liikevaihtovero on nyt tilapäisesti alennettu koneiden ja laitteiden osalta. Rakennusten liikevaihtovero on tilapäisesti kokonaan poistettu. Meidän tulisi mitä pikimmin poistaa pysyvästi ja kokonaan tuotannollisten investointien liikevaihtovero. Investointeja ei tule rangaista, niitä on kannustettava.

Teollisuuden tuottavuutta lisäävään entistä tehokkaampaan teknologiaan suhtaudutaan usein kielteisesti, miltei vihamielisesti, sen vuoksi, että suurempi tuottavuus merkitsee samalla työpaikkojen vähenemistä. Tosiasiassa kuitenkin nimenomaan työllisyys edellyttävät mahdollisimman hyvän reaalisen kilpailukyvyn ylläpitämistä niillä aloilla, jotka ovat mukana kansainvälisessä kilpailussa. Vain hyvin kannattavat yritykset voivat menestyä kansainvälisessä kilpailussa ja vain niillä on edellytyksiä myös luoda uutta tuotantoa ja uusia työpaikkoja.

Myös muun yritystoiminnan tulee toimia kannattavuutta ja hyvää tuottavuutta tavoitellen. Kansakuntana meille on tietysti eduksi, jos voimme turvata toimeentulomme mahdollisimman pienellä työmäärällä. Jos työtä ei nykyisen työaikajärjestelmän piirissä riitä kaikille, on se jaettava uudelleen. Tähän palaan hieman tuonnempana.

Vaikka huolehtisimme hyvin kilpailukyvyystämme, näyttää työllisyystilanne tulevaisuudessa syn-

kältä. Käytettävissämme olevat pääomat ovat niukat työvoimamme määrään nähden. Näissä oloissa on peräti merkillistä, että Suomessakin on käytössä varsin korkea työvoimavero. Työnantajat joutuvat maksamaan ennen muuta sosiaaliturvan rahoittamiseksi palkkoihin liittyviä erilaisia välillisiä työvoimakustannuksia, joiden kokonaismäärä on nykyään viidenkymmenen prosentin tienoilla. Lisäksi ne ovat tehtyjen päätösten perusteella edelleen kohoamassa.

Korkea työvoimavero tietysti vaikeuttaa työllisyyden hoitoa. Yritysten tasolla korkeat välilliset työvoimakustannukset johtavat pyrkimykseen käyttää mahdollisimman vähän työvoimaa. Yritykset saattavat niiden vuoksi joutua investointeihin, jotka eivät ole kansantaloudellisesti järkeviä. Koko kansantalouden puitteissa työvoimavero suuntaa investointeja aloille, joilla työvoiman tarve on mahdollisimman vähäinen; enemmän työvoimaa käyttävässä tuotannossa kilpailukykyämme on työvoimaveron vuoksi heikompi. Näin koko tuotantorakenteemme pääomavaltaistuu tilanteessa, jossa meillä on vaikeita työllisyysongelmia.

Työllisyyden turvaamiseksi olisi siis välttämättä estettävä työvoimaveron kohoaminen ja pyrittävä sitä alentamaan. Kun sosiaaliturvaan tarvittavat varat on jotenkin kerättävä, tarvitaan tilalle jokin muu rahoituskeino. Ainoa käyttökelpoinen vaihtoehto on liikevaihtoveron kaltaisen uuden sosiaaliturvamaksun käyttöönotto. Uudella maksujärjestelmällä olisi sekin työllisyyttä edistävä hyvä puoli, että myös tuonti tulisi sen piiriin. Nythän Suomeen suuntautuva tuonti osallistuu sosiaaliturvan rahoi-

tukseen vain meidän maassamme syntyvien palkka-kustannusten osalta. Liikevaihtoveron tyyppiseen maksuun siirtyminen parantaisi siis suomalaisten yritysten kilpailuedellytyksiä ja jakaisi rahoitustaa-kan laajemmalle.

Työn verottamista olisi vähennettävä myös siten, että välitöntä verotusta kevennetään ja välillistä ve-rotusta vastaavasti lisätään. Nykyinen korkea väli-tön verotus vähentää ihmisten halua ja iloa tehdä työtä. Jo varsin alhaisella tulotasolla valtio ja kunta vievät puolet lisäansiosta. Tämä johtaa — yhdessä korkeiden välillisten työvoimakustannusten kanssa — siihen, että verotusta käytännössä paljon kierre-tään. Kun palkkaa ei merkitä verokirjaan, säästyy työnantaja sosiaaliturvamaksujen maksamiselta ja työntekijä veronpidätykseltä.

Kaikki edellä esittämäni muutokset — investoin-tien liikevaihtoveron poistaminen, välillisten työ-voimakustannusten alentaminen ja välittömän ve-rotuksen keventäminen — edellyttävät välillisen ve-rotuksen lisäämistä. Tämän vuoksi esitetään tietysti se vastaväite, että välillinen verotus rasittaa suhteel-lisesti eniten pienituloisia ihmisiä, etenkin lapsiper-heitä, joten sitä ei voida tehdä. Ja jos välillistä vero-tusta ei voida lisätä, ei edellä mainittuja välttämät-tömiä kevennyksiä investointien ja työn verottami-nessa tietystikään voida toteuttaa.

Katsotaanpa tarkemmin, onko välillisen verotuk-sen lisääminen todella niin epäoikeudenmukaista. Käsitys välillisten verojen epäsosiaalisuudesta on peräisin siltä ajalta, jolloin rikkaat ja suurituloiset ihmiset maksoivat yksinään tai lähes yksinään välit-tömät verot. Silloin verotuksen siirtäminen kulu-

tuksen verottamiseen olisi todellakin ollut hyvin epäsosiaalista. Nyt tilanne on toinen. Välitön verotus koskee kaikkia kansalaisia ja osa siitä on hyvin epäsosiaalista, nimittäin jakoverona perittävät verot, kuten kunnallisvero. Jo varsin alhaisella tulotasolla välittömän verotuksen taakka on ankara. Niinpä painopisteen siirtyminen on verrattain alhaisella tulotasolla vaikutuksiltaan neutraali, riippuen tietysti siitä, mitä välitöntä veroa kevennetään ja millainen on liikevaihtoverojärjestelmä. Nytkin jo peruselintarvikkeet ovat Suomessa liikevaihtoveron ulkopuolella. Epäsosiaalisia vaikutuksia voidaan sitä paitsi vähentää liittämällä veroratkaisuihin sosiaalipoliittisia tulonsiirtoja esimerkiksi juuri lapsiperheille.

Laajempi näkökulma havainnollistaa asiaa vielä enemmän. Suomen kansa maksaa viime kädessä kaikki ne verot ja maksut, jotka joudutaan julkisten menojen ja erilaisten vakuutusmuotoisten sosiaaliturvajärjestelmien rahoittamiseksi määräämään. Myös yrityksiltä perittävät verot ja maksut siirtyvät kustannuksina hintoihin ja kansa maksaa ne samalla tavalla kuin välilliset verot. Ero on vain siinä, että investointeihin ja työhön kohdistuvat rasisitukset johtavat hyvin epäedulliseen lopputulokseen koko kansatalouden kehittyessä ja erityisesti ajatellen työllisyyttä.

Tätä kuvaa jonkin verran monimutkaistaa se, että osa yrityksistä harjoittaa vientiä. Joku voi ehkä ajatella, että vientiteollisuuden rasisitukset eivät tule Suomen kansan maksettaviksi. Tämä käsitys on väärä. Jos asetamme vientiteollisuudelle lisärasituk-
sia, heikennämme samalla sen kilpailukykyä, kan-

nattavuutta ja työllistämismahdollisuuksia. Vienti-teollisuuden rasittaminen veroilla ja maksuilla on erityisen tyhmä ajatus.

Usein on ehdotettu, että työllisyysongelmat tulisi hoitaa siten, että valtio ja kunnat suoraan työllistäisivät työttömäksi joutuneet sekä investointejaan lisäämällä että perustamalla uusia työpaikkoja hallinnon ja julkisten palvelujen laajentamiseen. Tämä tietysti edellyttäisi verotuksen lisäämistä, jotta valtiolla ja kunnilla olisi käytettävissään tarvittavat varat. On muistettava, että luotonotto julkiseen talouteen on vain tuonemmaksi siirretty vero.

Julkisen hallinnon ja palvelujen laajentaminen sekä julkisten investointien käyttäminen työllisyyden hoitoon eivät ole järkevä vaihtoehto. Kasvava verotaakka rasittaisi yhä enemmän tuotannollista toimintaa joko suoraan tai välillisesti. Tätä tietä tuotanto joutuisi vaikeuksiin ja sen piirissä työpaikat vähenisivät. Tämä taloudellisen toiminnan heikkeneminen puolestaan lisäisi verotuksen aiheuttamaa suhteellista räsitusta, mikä puolestaan entisestään heikentäisi yritysten toimintaedellytyksiä ja lisäisi työttömyyttä.

Nimenomaan työllisyyden vuoksi on siis välttämätöntä mitoittaa julkinen hallinto, julkiset palvelut ja julkiset investoinnit niiden todellisen tarpeen mukaan. Niiden laajentaminen sen vuoksi, että synnytetäisiin uusia työtilaisuuksia työttömille, johtaisi päinvastaiseen lopputulokseen.

Vaikka julkisen hallinnon suorat toimenpiteet eivät ole sopivia työllisyyden yleiseen hoitamiseen, ovat ne toki tarpeen eräiden erityisongelmien hoitamisessa, kuten alueellisten työttömyyserojen ka-

ventamisessa ja nuorisotyöttömyyden vähentämisessä. Näitä valikoivia julkisen hallinnon suoria työllistämistoimenpiteitä on syytä tehostaa.

Saattaa olla, että työttömyys tulee olemaan vakava ongelma siitä huolimatta, että edellä esittämäni toimenpiteet toteutetaan. Joka tapauksessa kestää aikansa, ennen kuin perusteellisia muutoksia voidaan käytännössä toteuttaa. Siksi täystyöllisyyden saavuttaminen edellyttää ainakin lyhyellä aikavälillä myös työaikaa koskevia järjestelyjä.

Kun Suomessa on jo nykyään lyhyempi työaika kuin useimmissa muissa maissa, ei yleinen työajan lyhentäminen näytä tarpeelliselta eikä mahdolliselta. Sen sijaan valikoiva työajan lyhentäminen on sekä mahdollista että järkevää.

Merkittävin keino työajan valikoivaksi lyhentämiseksi on osa-aikatyön nykyistä laajempi käyttö. Suomessa selvästi alle kymmenen prosenttia työssä olevista tekee osa-aikatyötä. Ruotsissa vastaava luku on tuntuvasti suurempi. Julkisen hallinnon palveluksessa olevista 40 prosenttia tekee siellä osa-aikatyötä. Työelämässä mukana olevista naisista taas lähes puolet käy osa-aikatyössä. Tutkimusten mukaan Suomessa nykyään kokoaikatyötä tekevästä työntekijöistä runsas kymmenesosa haluaisi tehdä osa-aikatyötä. Erityisesti pienten lasten äidit ovat kiinnostuneita siitä mahdollisuudesta, että he olisivat työssä normaalia työaikaa lyhyemmän ajan.

Mielestäni meidän tulisi ensi vaiheessa järjestää valtion ja kuntien palveluksessa oleville mahdollisuus osa-aikatyöhön. Myöhemmin tämä järjestelmä tulisi mahdollisuuksien mukaan ulottaa myös yksityiselle sektorille. Jos esimerkiksi 10 prosenttia jul-

kisen alan työntekijöistä tulisi osa-aikatyön piiriin, voitaisiin vastaavasti saada aikaan noin 50 000 uutta osa-aikaista työtilaisuutta. Osa-aikatyön yleistymisen edellyttää tietysti siihen osallistuvien työsuhteiden tarkistamista.

Vastaväitteenä esitetään, että osa-aikatyön salliminen olisi työnantajan kannalta hankalaa. Samaan työtehtävään pitää tällöin kouluttaa ja totuttaa esimerkiksi kaksinkertainen henkilökunta. Sen lisäksi työvuoron vaihtuminen aiheuttaa tehottomuutta työnteossa. Näiden sinänsä ymmärrettävien perustelujen vastapainoksi voidaan todeta, että osa-aikatyöhön haluavien työmotivaatio paranisi ja sitä kautta työsuoritukset kohoaisivat.

Toinen vaikutuksiltaan merkittävä työajan uudelleenjärjestely on pienten lasten kotihoidontuen edelleen kehittäminen. Tämä antaisi pienten lasten vanhemmille — myös pienituloisille perheille — todellisen valinnan mahdollisuuden lasten päivähoiton järjestämiseen samalla, kun työmarkkinoilla vapautettaisiin runsaasti työpaikkoja työttömien täytettäväksi.

Nykyään valinnan vapautta ei ole. Yhteiskunta tukee tuntuvasti kunnallisen päivähoiton järjestämistä päiväkodeissa ja perhepäivähoidon puitteissa. Etenkin pienituloiset perheet ovat pakon edessä: lapset on pakko panna yhteiskunnan voimakkaasti tukemaan kunnalliseen päivähoidon, jotta molemmat vanhemmat voivat mennä työhön; yhden työnsä olevan palkalla ei tulla toimeen.

Ulottamalla kotihoidontuki kaikkiin niihin perheisiin, joissa on kunnallisen päivähoiton ulkopuolella oleva pieni lapsi, tehdään käytännössä mah-

dolliseksi se, että toinen vanhemmista — tavallisesti äiti — on kotona lapsia hoitamassa. Tällä tavoin vapautetaan työpaikkoja niiden työttömien täytettäväksi, joilla ei ole tärkeämpää tehtävää. Samalla säästetään yhteiskunnan varoja, sillä kunnallisen päivähoiton järjestäminen on lasta kohden selvästi kalliimpaa kuin lasten kotona tapahtuvan hoidon tukeminen.

Kiireellisenä ensiaskeleena tulisi työttömänä oleville pienten lasten äideille järjestää mahdollisuus päästä kotihoidontuen piiriin. Työttömänä työnhakijana työnvälitykseen ilmoittautunut ja työttömyyskorvausta saava äiti saattaa joutua milloin tahansa työhön, jolloin lapsen hoidon järjestäminen saattaa olla ylivoimaista. Moni äiti ottaisi mieluummin vastaan rahallisesti pienemmän kotihoidontuen voidakseen omistautua kodin ja lapsen hoitamiseen. Vapautuva työpaikka voidaan vastaavasti osoittaa jollekulle muulle. Tätä koskeva esitys tuli jo kerran äänestyspäätöksellä hallituksesta eduskunnan käsiteltäväksi, mutta oikeisto-opposition tuella se kaadettiin eduskuntakäsittelyssä.

Toinen vastaava työaikajärjestely koskee opiskelijoita. Työelämässä jo mukana olevan ihmisen pitäisi voida välillä ryhtyä opiskelemaan. Tältä ajalta hänen tulisi myös voida saada riittävää opintotukea. Myös muutoin opintotukea tulee kehittää niin, että se turvaa opiskelijan toimeentulon ja on myös kilpailukykyinen työttömyyskorvauksen kanssa. Nykyään noin 15 000 nuorta keskeyttää vuosittain ammattikoulunsa tai työllisyyskurssinsa. Usein keskeisenä syynä ovat asianomaisen nuoren toimeentulon liittyvät tekijät. Jos työtä ei ole välittömästi

tarjolla, on työttömyyskorvauksen saaminenkin usein houkutteleva vaihtoehto.

Kotihoidontuen ja opintotuen kehittämisessä on kysymys laajemmasta periaatteellisesta kysymyksestä, joka liittyy koko työllisyyspolitiikkaan. Mikä on työtä ja ketkä ovat työmarkkinoilla? Nykyään arvokasta kotityötä tekevä pienten lasten äiti tai opiskelija joutuu ilmoittautumaan työttömäksi työnhakijaksi tullakseen tilastoiduksi työttömäksi ja saadakseen toimeentulonsa turvaksi tarpeellista työttömyystukea. Eikö olisi järkevää myöntää, että pienten lasten äidin kotityö ja opiskelu ovat arvokasta työtä, jonka perusteella asianomaisen toimeentulo on turvattava ainakin yhtä hyvin kuin työttömien toimeentulo? Ellei näin ole, ihmiset joutuvat omien taloudellisten etujensa vuoksi toimimaan itse asiansa vastoin omaa kokonaisuuttaan ja koko yhteiskunnan vahingoksi. Tämä kysymyksenasettelu synnyttää vielä laaja-alaisemman kysymyksen siitä, voitaisiinko Suomeen saada syntymään aukoton perustoimeentulojärjestelmä. Muut paitsi kotiäidit ja opiskelijat alkavat jo olla sen piirissä. Työttömien toimeentulojärjestelmä ei tähän sovellu.

Kolmas merkittävä työllisyyttä parantava työaika-järjestely on maatalouden vapaa-aikajärjestelmän kehittäminen. Karjataloutta harjoittavien viljelijöiden vuosilomajärjestelmä on saatu vaatimattomaan alkuun, mutta viikkovapaan järjestämisestä on vasta toteutettu heiveröisiä kokeiluja. Jos vaikkapa puolet karjatalouksista pääsisi nauttimaan yhden päivän viikkovapaasta, tarvittaisiin sen järjestämiseen noin 10 000 ympärivuotista työntekijää. Nämä työpaikat olisivat maaseudulla, missä — kuten edel-

lä totesin — tarvitaan kipeästi lisää työvoimaa ja ihmisiä.

Neljäntenä työllisyyttä parantavana työaikajärjestelynä otan vielä esille eläkeratkaisut. Ollessani työvoimaministerinä esitin eläkejärjestelyt yhtenä mahdollisuutena nuorisotyöttömyyden vähentämiseksi. Aluksi ajatus sai huonon vastaanoton. Seuraavan työvoimaministerin toimikaudella toimeenpantiin kokeilu, joka ei kuitenkaan menestynyt kovin hyvin sen vuoksi, että järjestelmän toteuttamistapa oli epäonnistunut. Nyt on vireillä tehokas ja hyvä järjestelmä, kun rintamasotilaat pääsevät ensi vuodesta alkaen tietyin edellytyksin varhaiseläkkeelle. Tätä kautta avautuu runsaasti työtilaisuuksia nuoremmille, vaikkakaan jokaisen eläkkeelle jäävän tilalle ei ehkä oteta uutta työntekijää.

Tulevaisuudessakin keskeinen työllisyyden hoitoon liittyvä tehtävä on alueellisten työttömyyserojen kaventaminen. Vaikka hallitus on tehnyt muutama vuosi sitten lujia päätöksiä alueellisten työttömyyserojen kaventamisesta, ovat erot käytännössä jopa kasvaneet. Myös tulevaisuuden näkymät ovat varsin heikot, ellei selvää käännettä tähänastiseen kehitykseen saada aikaan. Kysymys on aluepolitiikan tehokkuudesta.

Vielä 60-luvun lopulla ja 70-luvun alussa aluepolitiikan päälinjoista käytiin ankaraa julkista kiistaa. Tuolloin oli vielä vahvoja voimia, jotka avoimesti kannattivat keskittämispolitiikkaa sekä vastustamalla aluepolitiikan tehostamista että ajamalla niin sanottua kasvukeskuspoltiikkaa. Nykyään aluepolitiikasta on syntynyt laaja kansallinen yksimielisyys. Kuitenkin edelleen — siellä missä kansan silmä

välttää — keskittäjät pyrkivät mitätöimään aluepolitiikan tuloksia.

Vuoden 1982 alusta voimaan astuva uusi aluepoliittinen lainsäädäntö on varsin hyvä. Suurin jäljelle jäävä ongelma koskee rahoituksen määrää. Jotta uutta lainsäädäntöä voitaisiin todella tehokkaasti soveltaa, olisi nykyiset käytettävissä olevat taloudelliset voimavarat suunnilleen kaksinkertaistettava. Tällöin ne vastaisivat suhteellisesti Ruotsin ja Norjan vastaavia määrärahoja.

Lakeja käytäntöön sovellettaessa syntynee melkoinen kiista niin sanottujen vanhojen teollisuus- ja kaivospaikkakuntien asemasta, joka jo lakeja säädettäessä on aiheuttanut paljon päänvaivaa. Uuden lainsäädännön mukaan äkillisiin, tilapäisiin vaikeuksiin joutunut vanha teollisuus- tai kaivospaikkakunta voidaan määrätä määrääjäksi erityisalueeksi, jolla sovellettavista toimenpiteistä päätehtään erikseen.

Kaikki ovat olleet alusta pitäen yhtä mieltä siitä, että esimerkiksi tuotantotekniikan tai maailmanmarkkinoiden muutosten vuoksi vaikeuksiin joutuvia vanhoja teollisuus- ja kaivospaikkakuntia on erityistoimenpitein autettava. Erimielisyys on koskenut sitä, onko tuen oltava valikoivaa, itse ongelmaan kohdistuvaa, vaiko yleistä aluepoliittista tukea.

Aluepoliittista ajattelua on aika tavalla sekoittanut eräiden Etelä-Suomen kaupunkien työttömyyden lisääntyminen. Tietysti on niin, ettei koko Suomi voi olla aluepoliittisen tuen piirissä, vaan alueelliselta sijainniltaan edullisimmassa asemassa olevien alueiden tulee selviytyä ilman sitä. Jos maan par-

haimmillakin alueilla on runsaasti työttömyyttä, on meidän yleinen talous- ja työllisyyspolitiikkamme pahasti epäonnistunut ja sitä on korjattava. Ja jos jollakin vanhalla teollisuuspaikkakunnalla tulee tilapäisiä rakenneongelmia, ei kysymys ole suinkaan asianomaisen paikkakunnan kehitysedellytysten yleisestä heikkenemisestä, joka edellyttäisi yleisen aluepoliittisen tuen maksamista. Sen sijaan tarvitaan voimakasta valikoivaa tukea, joka kohdistetaan niiden ihmisten työllistämiseen, joihin teollisuuden rakenneongelmat kohdistuvat. Olipa kysymys Etelä-Suomen tai kehitysalueiden vanhoista teollisuuskeskuksista, tämän tulisi olla linja.

Tehokkaastikaan toteutettuna uusi aluepoliittinen lainsäädäntö ei ole kuitenkaan riittävä keino alueellisten työttömyyserojen tasaamiseksi. Sen lisäksi tarvitaan ainakin kaksi uutta aluepolitiikan välinettä.

Nimenomaan niillä alueilla, joilla työttömyysaste on korkein, ei aluepoliittinen lainsäädäntö ole teholtään riittävä, sillä näille alueille ei ole kerta kaikkiaan saatavissa riittävästi sen piiriin kuuluvia työpaikkoja. Heikoimmilla alueilla maa- ja metsätalous on ylivoimaisesti tärkein työllistäjä nyt ja tulevaisuudessa. Siksi tarvitaankin välttämättä peruselinkeinoihin kohdistuvia ja muulla tavoin maaseudun elinvoimaa elvyttäviä toimenpiteitä. Muistutan tässä uudelleen mieleen, kuinka välttämätöntä maaseudun aluepolitiikka on koko kansantaloutemme kannalta katsoen.

Maaseudun aluepolitiikan kehittäminen on ollut esillä viime aikoina kahdella tavalla. Uuden aluepoliittisen lainsäädännön tarkoittama erityisaluejär-

jestelmä koskee myös kehitysedellytyksiltään erityisen heikkoja maaseutukuntia, joilla sovellettavista toimenpiteistä päätetään erikseen. Samaan aikaan on erityisessä toimikunnassa käsitelty niin sanottua maaseutupakettia, maaseutuun kohdistuvia aluepoliittisia toimenpiteitä. Näitä kahta menettelyä käyttäen olisi päästävä nopeasti tehokkaaseen toimintaan.

Oman merkittävän panoksensa maaseutualueiden aluepolitiikkaan saattaa tuoda aluepoliittisena »Lapin lisänä» käynnistyvä kokeilu, jonka puitteissa tuetaan Lapissa valtion varoin sellaista pienimuotoista maaseudun tuotantotoimintaa, jota ei muutoin valtion varoin mitenkään tueta. Tämä saattaa avata aivan uusia mahdollisuuksia mm. kotiteollisuuden kehittämiseksi.

Toinen välttämätön uusi aluepolitiikan väline on hallinnon alueellinen hajauttaminen, joka on mainittu myös uudessa aluepoliittisessa lainsäädännössä.

Alunperin Suomessa ryhdyttiin toteuttamaan hallinnon alueellista hajauttamista nimenomaan virastoja ja laitoksia hajasijoittamalla, kuten Ruotsissa on tehty. Suomessa aluepolitiikan vastustajat ovat kuitenkin valitettavasti kyenneet pysäyttämään hajasijoituksen lähes alkuunsa. Nyt onkin haettava uusia tehokkaampia teitä hallinnon alueelliseen hajauttamiseen. Merkittävin hajautuksen tapa on päätäntävällän ja toimintojen siirtäminen keskuksellinnosta maakuntatasolle ja kuntiin. Tämän ohella on pyrittävä myös jatkamaan hajasijoitusta. Siellä missä kokonaisen viraston tai laitoksen siirto ei onnistu, voidaan ehkä joitakin osatoimintoja siir-

tää pääkaupunkiseudun ulkopuolelle.

Hallinnon hajauttaminen edellä mainitulla tavalla on kaikkien alueiden ja koko maan etujen mukaista. Helsingin seutu on pahasti ruuhkautunut ja sen väkimäärä näyttää edelleen tuntuvasti kasvavan. Hallinnon tehokas hajautus keventäisi pääkaupunkiseudulle suuntautuvaa painetta ja elvyttäisi maan kaikkia muita alueita, myös Etelä-Suomessa.

Lopuksi vielä muutama näkökohta työnvälitystoiminnasta ja työttömien toimeentuloturvasta, joihin liittyy nykyään melkoisia epäkohtia.

Nykyään työttöminä työnhakijoina työnvälityksessä on runsaasti — en uskalla arvioida kuin paljon — ihmisiä, jotka eivät ole käytännössä työllistettävissä puutteellisen työkyvyn ja/tai vähäisen työhalun vuoksi. Tästä asiasta on käyty hyvin tunnepitoista ja harhaanjohtavaa keskustelua väittämällä, että jo tämän tosiasian esiintuominen olisi jotenkin epäsosiaalista. Paljon on kiihotettu mieliä puhumalla pyrkimyksestä »tyhjentää kortistot». Tästä ei ole kysymys.

Jotta Suomessa olisi kunnollisesti toimiva työnvälitystoiminta, mikä on sekä työnantajien että työntekijöiden kannalta katsoen välttämätöntä, tulisi työvoimahallinnon keskittyä huolehtimaan työkykyisten ja työhaluisten työhönsoittamisesta. Työkyvyttömiä ja työhaluttomia ihmisten toimeentulon turvaaminen ja heidän ongelmiansa käsittely kuuluu sosiaaliviranomaisille.

Katsotaanpa asiaa asianomaisten itsensä kannalta. Yleisimmin työllistämisvaikeudet johtuvat työttömänä olevan alkoholi-ongelmista. Onko alkoholi-

liongelmasta kärsivän oman edun mukaista, että hän on työttömänä työnhakijana kortistossa ja nostaa työttömyyskorvausta tai kassa-avustusta? Eikö hän juuri tällä tavoin välttä joutumasta kasvatusten sen tosiasian kanssa, että hänen ongelmansa ei ole ensi sijassa työn puute, vaan alkoholi? Eikö kierteen katkaisemiseksi olisi parempi ohjata hänet sosiaaliviranomaisten puheille, jolloin hän saa sieltä tarvittavan toimeentuloturvan ja hoidon. Kysymys on vaikeuksissa olevan ihmisen auttamisesta, jotta hän voisi palata takaisin työelämään.

Toinen melkoinen epäkohta on nykyinen työttömien toimeentuloturvan kaksijakoisuus. Vaikka valtio ja työnantajat maksavat käytännöllisesti katsoen kokonaan työttömyyskassojen kustannukset, on niiden jäsenillä selvästi parempi toimeentuloturva kuin kassaan kuulumattomilla työttömillä. Taloudellinen etuus on suurempi, eikä avustuksen saamisessa ole tarveharkintaa, kuten työttömyyskorvauksen maksamisessa. Meidän tulisi mitä pikimmin päästä yhtenäiseen toimeentuloturvajärjestelmään.

Kolmas työttömyysturvan heikkous on työttömyyskassajärjestelmän pitkälle viety ammattisuoja. Sama epäkohta on olemassa myös työkyvyttömyyseläkejärjestelmässä. Tiukka ammattisuoja johtaa siihen, että työntekijä jää työelämän ulkopuolelle, vaikka hän olisi hyvin kykenevä muuhun, ehkä hyvinkin lähellä omaa ammattiaan olevaan työhön. Ammattisuoja on tietysti tarpeellinen, jotta kohtuuttomuuksilta vältyttäisiin. Toisaalta liian tiukka ammattisuoja on pahasta. Se johdattaa työkykyisen henkilön epänormaaliin, työelämän ulkopuoliseen

elämään, joka ei ole asianomaisen itsensä kannalta hyvä vaihtoehto. Sosiaaliturvajärjestelmien tulisi kannustaa ja ohjata ihmisiä toimimaan oman kokonaisuutensa mukaisesti.

Neljäs korjausta vaativa kysymys on kassa-avustusten ja työttömyyskorvausten verottomuus. Tämä aiheuttaa melkoisia ongelmia niille kunnille, joissa työttömyys on suhteellisesti suurinta ja jotka jo muutoinkin kärsivät työttömyydestä eniten. Toisaalta ongelmia aiheutuu siitä, että osan vuodesta työttöminä olevan työntekijän käteen jäävät ansiot saattavat olla suuremmat kuin ympäri vuoden työssä olevan ansiot. Verotuksen progression vuoksi verovapaan tulon osa saattaa alentaa verotusta niin, että lopputulos on tämä. Ainakin väitetään, että tämä on johtanut epäterveisiin ilmiöihin. Niinpä kassa-avustuksia ja työttömyyskorvauksia olisi korotettava ja määrättävä ne samanaikaisesti veronalaiseksi tuloksi siten, että työttömän asema ei heikkene.

Olen vakuuttunut siitä, että Suomessa voidaan päästä täystyöllisyyteen ja tarjota jopa muissa maissa asuville siirtolaisille paluumahdollisuus, jos kaikki edellä mainitut keinot käytetään tehokkaasti hyväksi. Kysymys on poliittisesta tahdosta. Jos täystyöllisyyden saavuttamista pidetään todella tärkeänä asiana ja sivuutetaan vähemmän tärkeät näkökohdat, voidaan kaikille järjestää työtä. Minun mielestäni työttömyys on niin suuri epäkohta, että sen poistamiseksi on ennakkoluulottomasti ryhdyttävä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin.

III IHMISYYDEN YHTEISKUNTAAN TYÖLLÄ LASTEN JA NUORTEN HYVÄKSI

Kansakunnan tulevaisuus on lapsissa ja nuorissa. Nykyhetken lapset ja nuoret ottavat omalta osaltaan vastuun maansa tulevaisuudesta ja siirtävät sen aikanaan omille lapsilleen.

Tulevaisuus on lapsissa ja nuorissa myös siinä mielessä, että kansakunnan elinvoima riippuu syntyvyydestä ja koko väestökehityksestä. Suomen kansa on niin vähälukuinen, että oman kulttuurimme ja omien kansallisten instituutioidemme ylläpitäminen edellyttää edes nykyisen väkilukumme säilymistä, mieluummin sen lisääntymistä. Tässä suhteessa näköalat eivät ole lohdulliset. Nykyinen alhainen syntyvyys on johtamassa siihen, että Suomen väkiluku alkaa piakkoin pienentyä. Vuonna 2050 meitä arvioidaan olevan enää noin 3,6 miljoonaa.

Joku saattaa väittää, että pyrkimys syntyvyyden lisäämiseksi Suomessa on vastuuton tilanteessa, jossa maailman väkiluku on muutoinkin liiaksi kasvamassa ja jossa luonnonvarojen riittävyys ja elinympäristömme sietokyky eivät salli tuotannon ja kuluksen jatkuvasti kasvavan. Myönnän, että tämä vastaväite on sinänsä pätevä, mutta se on sittenkin vähemmän painava kuin oma kansallinen etumme,

suomalaisen kulttuurin säilyttäminen ja edelleen kehittäminen. Toimintalinjamme on toisaalta oikeutetumpi, jos me samalla ryhdymme kansakuntana toteuttamaan aikaisemmin tässä kirjassa hahmottamaani uutta, vaihtoehtoista elämäntapaa.

Kansakuntamme tulevaisuus on lapsissa ja nuorissa kuitenkin — ja tätä korostan — ensi sijassa sen vuoksi, että uuden sukupolven kehitys määrää ratkaisevasti yhteiskuntamme myöhemmän laadullisen kasvun. Ihmisyyden yhteiskuntaa rakennettaessa mikään ei voi olla tärkeämpää kuin se, että lapset ja nuoret voivat hyvin. Jos nousevan sukupolven kasvuolosuhteet ovat suotuisat, meille varttuu terveitä lapsia ja tasapainoisia nuoria, jotka ovat puolestaan hyviä omien lastensa kasvattajia. Jos lasten ja nuorten kasvuolosuhteet taas ovat puutteelliset, meille kasvaa häiriintyneitä lapsia, ongelmanuoria ja tasapainottomia aikuisia, joista ei ole omien lastensa kasvattajiksi. Meidän lastemme ja meidän nuorisomme olosuhteet heijastuvat siis kauas tulevaisuuteen joko myönteistä rakkauden ja elämänuskon sanomaa säteillen tai siirtäen eteenpäin pettyneisyyttä ja katkeruutta. Nimenomaan tässä mielessä tulevaisuus on lapsissa ja nuorissa.

Tätä taustaa vasten on sanottava, että lapsiperheiden asema Suomessa on suoranainen kansallinen häpeä. Juuri lapsiperheet kamppailevat suurimmissa taloudellisissa vaikeuksissa. Nuoret perustavat perheen ja hankkivat lapsia tavallisesti heti opintojen päätyttyä. Silloin heidän ansiotasonsa on alhaisimmillaan. Samaan aikaan heidän on ryhdyttävä maksamaan opintolainojaan, joita varsinkin pitkän opiskelu-uran valinneilla on tuntuva määrä.

Näissä oloissa ni oren perheen olisi kyettävä hankkimaan riittävän tilava asunto, jotta lapsilla ja koko perheellä olisi käytettävissä riittävät tilat. Tähän nuoren perheen varat eivät tavallisesti riitä, vaan juuri lapsiperheet asuvat yleensä hyvin ahtaasti. Ja vaikka asumistasosta tingitäänkin, joutuu perhe viettämään taloudellisesti hyvin niukkaa elämää. Yhteiskunnan lapsiperheille suuntaama tuki kattaa vain osan niistä välittömistä lisäkustannuksista, jotka lapset perheelle aiheuttavat. Lapsiperheiden ai-neellinen toimeentulo on siis selvästi heikompi kuin muiden ihmisten.

Lähivuosien tärkein sosiaalipoliittinen tehtävä Suomessa on lapsiperheiden aseman tuntuva parantaminen. Yhteiskunnan tukea lapsiperheille tulee eri teitä lisätä niin, että näiden perheiden toimeentulo on vähintään tasavertainen muiden ihmisten kanssa. Tämä edellyttää muun muassa lapsilisien tuntuvaa korottamista ja lapsiperheiden verotuksen keventämistä. Samoin on välttämätöntä tehostaa toimenpiteitä nuorten perheiden asunto-olojen kohentamiseksi. Meidän on kerta kaikkiaan luotava sellainen rahoitusjärjestelmä, jonka avulla lapsiperheet saavat käyttöönsä riittävän tilavan asunnon kohtuullisin kustannuksin.

Lasten päivähoidon kehittämisessä on päästy viime vuosina jo aika tavalla eteenpäin. Runsaan kymmenen vuoden kuluessa on luotu suhteellisen tyydyttävä kunnallinen päivähoitojärjestelmä sekä päiväkotipaikkoja että perhepäivähoitoa lisäämällä. Lähivuosia varten on vahvistettu lakiin perustuva suunnitelma näiden palvelujen edelleen kehittämiseksi. Kunnallisen päivähoidon riipeä kehittäminen

on välttämätöntä. Me tarvitsemme kunnollisesti järjestettyä ja valvottua päivähoitoa niiden perheiden käyttöön, jotka eivät voi tai eivät halua järjestää lasten hoitoa kotona.

Päivähoitojärjestelmän heikkous on siinä, että se nykyään tukee taloudellisesti vain niitä perheitä, jotka käyttävät kunnallisia päivähoitopalveluja. Tämän vuoksi nimenomaan pienituloisten perheiden usein ainoa vaihtoehto on se, että molemmat vanhemmat käyvät työssä ja lapset sijoitetaan kunnalliseen päivähoitoon. Valinnan vapaus hoitomuotojen välillä on nyt vain niillä perheillä, joiden tulotaso on riittävän korkea.

Viimeisten kymmenen vuoden aikana hallitusohjelmissa on juhlallisesti sovittu, että lasten päivähoidon eri muotoja kehitetään tasapuolisesti. Tähän mennessä tasapuolisuus ei ole toteutunut. Lasten kotihoidon tuki on saatu ankaran kiistelyn jälkeen vasta aivan vaatimattomaan alkuun. Niinpä onkin edellytettävä, että kotihoidon tuki ulotetaan aivan lähivuosina kaikkiin niihin perheisiin, joissa on alle 3-vuotias kunnallisen päivähoiton ulkopuolella oleva lapsi. Hallituksen vuonna 1979 eduskunnalle antamassa perhepoliittisessa selonteossa esitettiin sellainenkin vaihtoehto, että kotihoidontuesta kehitettäisiin hoitokorvausjärjestelmä, jonka puitteissa maksettaisiin tukea kaikille perheille ja kunnallisen päivähoiton maksuja korotettaisiin vastaavasti. Tämä on tietysti mahdollista, mutta turhaa rahan liikkettä ja byrokratiaa on vältettävä.

Lasten kotihoidontuen vaihtoehtona on usein esitetty sitä, että lasten hoitokulut olisi voitava vähentää verotuksessa. Tämän ensi kuulemalta hyvän

ajatuksen toteuttaminen on kuitenkin pulmallista. Jos hoitokulut saa vähentää verotettavasta tulosta, on tuki sitä suurempi mitä suurituloisempi perhe on kysymyksessä. Pienituloisimmat eivät hyötyisi verohelpotuksesta lainkaan. Jos taas verohelpotus toteutettu isiin oikeudenmukaisemmalla tavalla, olisi otettava käyttöön uusi, kaikille yhtä suuri verosta tehtävä vähennys. Tällainen vähennys olisi käytännössä sama asia kuin kotihoidontuki paitsi, että se ei koskisi pienituloisimpia perheitä. Näistä syistä onkin voimat keskitettävä nimenomaan kotihoidontuen ripeään kehittämiseen.

Jotta pienten lasten vanhemmat voisivat halutesaan järjestää lasten hoidon kotona, tulee myös työsuhdeturvaa parantaa siten, että pientä lasta kotona hoitanut työntekijä voisi palata takaisin työpaikkaansa samalla tavalla kuin äitiyspäivärahaikauden jälkeen.

Kun olen edellä esittänyt varsin suuria kustannuksia aiheuttavien perhepoliittisten toimenpiteiden toteuttamista, kysytään tietysti, mistä rahat otetaan. Ensi sijainen keino on valtion muiden menojen karsiminen ja vastaavien säästöjen toteuttaminen. Ellei tätä tietä kuitenkaan päästä tulokseen, olen valmis hyväksymään sen, että liikevaihtoveroa tarvittavalla määrällä korotetaan. Kun esitin tämän kannan julkisuudessa vuoden 1980 kesällä, sain vastaani veropopulistien vastalausemyrskyn. Kaikki kilvan kannattivat lapsiperheiden aseman parantamista, mutta liikevaihtoveron korotus ei kelvannut rahoituskeinoksi. Parempaakaan vaihtoehtoa kukaan ei ole kuitenkaan esittänyt.

Olen sitä mieltä, että verorasitusta ei saisi lisätä,

vaan menot olisi pidettävä niin tarkkaan kurissa että nykytaso verotuksessa riittää. Olen toisaalta sitä mieltä, että lapsiperheiden aseman parantaminen on Suomelle kansallinen välttämättömyys, joka on hoidettava. Ellei vastaavia säästöjä saada aikaan, on tulot jotenkin hankittava. Ja tähän nimenomaiseen tarkoitukseen olen valmis hyväksymään veron lisäyksen, jos muutos tehdään nimenomaan liikevaihtoveroon. Kysymyksessä ei ole uuden byrokraatian rakentaminen, vaan tulonsiirto muulta aktiiviväestöltä lapsiperheille; eläkeläisethän saisivat korvauksen eläkkeiden indeksisidonnaisuuden perusteella. On muistettava, että lapsiperheiden toimeentulo on niukempi, kuin muiden ihmisten. Tämä epäkohta voidaan korjata vain tulonsiirron avulla. Lasten kotihoidontuen kehittämiseen käytettävät varat tuottavat myös säästöjä, sillä kotihoidontuen laajentaminen vähentää kalliiden päivähoitopaikkojen tarvetta ja pienentää myös työttömyydestä valtiolle aiheutuvia menoja, kun kotona lapsiaan hoitavien vanhempien työpaikat ovat muiden käytettävissä.

Minusta lapsiperheiden aseman parantaminen on niin tärkeä asia, että päätöksentekijät tulisi panna seinää vasten ja vaatia vastaus siihen kysymykseen, miten he aikovat järjestää tarvittavan rahoituksen. Kauniit puheet eivät auta. Varat on jostakin otettava. Niiden, jotka eivät hyväksy esittämäni keinoa, on esitettävä muu vaihtoehto.

Lapsiperheiden ulkonaisten olosuhteiden parantaminen luo perustan onnelliselle perhe-elämälle ja lasten hyvälle kasvuympäristölle. Mutta lapsille ja nuorille suotuisa perheyhteisö ei synny itsestään.

Perhettä on tuettava myös kaikessa muussa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Tärkeää on kodin ja koulun antama perhekasvatus, jolla valistetaan nuoria elämäntaidollisissa kysymyksissä siinä määrin kuin näitä asioita voi koulun penkillä oppia. Ennen muuta jokaisen olisi opittava rakastamaan ja olemaan rakastettu.

Suomeen olisi myös muutoin saatava syntymään uusi, kasvatusmyönteinen ilmapiiri. Kodin ja koulun, yhdessä kasvatustyötä tekevien järjestöjen kanssa, tulisi saada syttymään lapsissa henkisen kasvun kipinä, joka johtaisi elinikäiseen itsensä kehittämiseen. Jokainen suomalainen tulisi saada ymmärtämään, että onni ja todellinen hyvinvointi on saavutettavissa nimenomaan kehittämällä omia tietojaan ja taitojaan. Ihminen joka tietää itsestään ja ympäröivästä yhteiskunnasta enemmän, elää täyte-läisempää elämää kuin se, joka laiminlyö itsensä kehittämisen. Ihminen, joka taideharrastuksin elvyttää luovuuttaan, aistii todellisuuden voimakkaammin ja elää rikkaampaa elämää kuin se, joka jättää lahjansa kehittämättä. Nuorisoseuraliikkeen tunnus, pyrkimys »hyvien ihmisten ja kelpo kansalaisten kasvattamiseen» olisi saatava koko kansan tunnuslauseeksi — ja myös käytännössä noudatettavaksi.

Liian pitkään on sosiaalipolitiikkaa rakennettu yksipuolisesti ansiotasoon perustuvan toimeentuloturvan ja julkisten palvelujen lisäämisen varaan. On muistettava, että koti ja kotitalous ovat kaiken perusta. Kun omavaraistaloudesta on koko yhteiskunnassa siirrytty rahatalouteen, on myös kotitalouksia tuettava taloudellisesti silloin, kun ne teke-

vät hoito-, huolto- ja kasvatustyötä. Kotitalous on nähtävä osana talousjärjestelmää ja kotona tehtävä työ yhtenä arvokkaana työn muotona. Vain tältä pohjalta voidaan luoda aidoille lähimmäissuhteille rakentuvaa sosiaalista turvallisuutta.

Lasten ja nuorten ohella myös vanhukset ja sairaaat tarvitsevat koko yhteiskunnan ja lähimpiensä erityistä tukea ja rakkautta. Tämä menevien ihmisten yhteiskunta pyrkii sysäämään vanhukset ja sairaaat sivuun normaalista elämänmenosta. Pyrkimys vanhusten ja sairaiden sijoittamiseksi laitoksiin tai erillisille asuma-alueille on tästä näkyvänä osoitukseksena. Ja kuitenkin juuri sairauden tai iän perusteella työelämän ulkopuolelle joutuneet ihmiset tarvitsevat erityisen kipeästi läheistä yhteyttä muihin ihmisiin, ennen muuta omaisiinsa.

Sekä vanhusten että sairaiden avohoitoa on voimakkaasti kehitettävä. Valtion ja kuntien tulee tukea vanhuksia ja sairaita asunto-olojen kohentamisessa siten, että mahdollisimman moni hoidon tarpeessa oleva voisi asua muiden ihmisten keskuudessa. Heidän tarvitsemansa palvelut tulisi järjestää tarpeen mukaan joko kotona tai kodin ulkopuolella. Tässäkin on kysymys itse asiassa säästöjen aikaansaamisesta, sillä laitoshoido on selvästi kalliimpi vaihtoehto. Tietysti osa sairaista ja vanhuksista on siinä kunnossa, että laitoshoido on heille ainakin ajoittain ainoa vaihtoehto.

Meidän on käytävä rakentamaan ihmisyyden yhteiskuntaa, joka perustuu todelliseen yhteisvastuuseen toinen toisistamme ja joka on osa työstämme samojen ihanteiden toteuttamiseksi koko maailmassa. Kaiken lähtökohtana on usko ihmiseen —

ihmisen kykyyn, haluun ja mahdollisuuteen kasvaa paremmaksi ihmiseksi ja kansalaiseksi. Aloitta-
kaamme tämä työ tekemällä kaikki mahdollinen
lasten ja nuorten puolesta.

IV VALTA KUULUU KANSALLE

Kansanvallan syvintä olemusta ja merkitystä ei aina ymmärretä. Monet ihmiset ajattelevat, että kansanvalta on oikeutta äänestää vaaleissa, arvostella valituja ja tarvittaessa vaihtaa päätöksentekijät.

Tosiasiassa kansanvaltainen hallintojärjestelmä on kansakunnan elinehto. Hallinto on väline, jonka ominaisuudet ratkaisevat varsin pitkälle koko yhteiskunnan kehityksen. Jos hallintojärjestelmä on epäkansanvaltainen, ihmisten todellinen tahto ja todelliset toiveet eivät pääse määräämään yhteiskunnan kehityksestä; syntyy ristiriita ihmisten tarpeiden ja toteutuvan kehityksen välille. Jotta ihmiset olisivat tyytyväisiä ja onnellisia, heidän on voitava mahdollisimman suoraan ja aidosti vaikuttaa tehtäviin päätöksiin. Koska ihmiset ovat monista asioista eri mieltä, eivät kaikki päätökset voi miellyttää kaikkia. Mutta pitkällä aikavälillä tulee yhteiskunnan kokonaiskehityksen vastata yleistä kansalaismielipidettä.

Hallinnon kansanvaltaisuus on välttämätöntä myös siitä syystä, että yksi ihmisen perustavanlaatuisista tarpeista on voida osallistua yhteisiä asioita koskevaan päätöksentekoon. Ellei järjestelmä anna tähän mahdollisuutta, ihmiset turhautuvat, ja koko

heidän elämänasenteensa tulee nurjaksi. Todellinen kansanvalta aktivoi ihmisiä ja kirvoittaa heissä olevat voimavarat työhön oman elämänsä kohentamiseksi ja paremman yhteiskunnan luomiseksi.

On suuri onni, että perustuslakiemme laatijat — ennen muuta K. J. Ståhlberg ja Santeri Alkio — olivat todellisen kansanvallan kannattajia ja kaukoköisiä ihmisiä. Vuosikymmenten saatossa valtiosääntömme on kestänyt kaikki haasteet; se on vanhin kirjoitettu valtiosääntö koko Euroopassa. Noin vuosikymmen sitten käynnistettiin laajamittainen työ valtiosäännön uudistamiseksi. Nyt kun silloin tehtyjä ehdotuksia on huolellisesti tutkittu ja harkittu, havaitaan, ettei valtiosäännön uudistamiseen ole mitään perusteltua tarvetta. Nyt keskustellaan pienistä muutoksista, joilla ei ole yhteyttä perustuslakiemme keskeiseen sisältöön.

Suomen valtiollinen järjestelmä on mielestäni hyvin kansanvaltainen. Ehkä kansanvaltaisuutta voisi vielä nykyisestään lisätä neuvoa-antavan kansanäänestyksen käyttö joissakin asioissa. Muita toteuttamiskelpoisia ja kansanvaltaa lisääviä parannusehdotuksia en ole kuullut.

Sikäli kuin valtiollisessa elämässämme ilmenee kansanvaltaisuuden puutetta, on kysymys asioista, jotka eivät johdu perustuslaeistamme, vaan niiden puutteellisesta soveltamisesta käytäntöön.

Vakavin kansanvallan uhka on etujärjestöjen määräävä puuttuminen asioihin, jotka luonteensa puolesta kuuluvat selvästi eduskunnan ja hallituksen päätäntävaltaan. Meillä on lukuisia esimerkkejä siitä, kuinka etujärjestöjen kannanotot ovat johtaneet lopputulokseen, joka on selvästi kansan enem-

mistön tahdon vastainen; useissa tapauksissa myös asianomaisen etujärjestön jäsenkunnan enemmistö on ollut toisella kannalla. On luonnollista, että etujärjestöt joutuvat jäsentensä etuja valvoessaan ottamaan kantaa myös eduskunnan ja hallituksen päättävältään kuuluviin asioihin. Niiden olisi kuitenkin tulkittava ahtaasti tätä oikeuttaan ja kaikissa tilanteissa korostettava sitä, että päätösvalta kuuluu kansan valitsemille valtiollisille elimille.

Useimmiten etujärjestöjen tehokkain vallankäyttö toteutuu puolueiden sisältä käsin. Kaikkien keskeisten puolueiden jäsenkunnassa jollakin tai joillakin etujärjestöillä on merkittävä sanansija. Suuri osa puolueen jäsenistä, usein juuri vaikutusvaltaisimmista, kuuluu asianomaiseen etujärjestöön. Etujärjestöjen vaikutus on mittava, sillä niiden palveluksessa on monin verroin enemmän työntekijöitä kuin puolueilla. Lisäksi niillä on käytössään vahvat jäsenlehdet, joita vastaavia tiedonvälitysmahdollisuuksia ei ole kautta maan millään puolueella.

Jos pääasiassa samaa jäsenkuntaa edustava puolue ja etujärjestö joutuvat erimielisyyteen jostakin keskeisestä asiasta, ei puolue kovinkaan helposti kykene saamaan omaa kantaansa ja sen perusteluja kannattajiensa tietoon. Usein on myös niin, että etujärjestöjen palveluksessa ja johdossa olevat puoluemiehet mielivät pyrkiä eteenpäin poliittisella uralla. Tästä syystä etujärjestöorganisaatiosta saattaa helposti tulla puolueen sisäisen valtakilpailun väline eri tasoilla. Tämä puolestaan lujittaa etujärjestön otetta puolueesta.

Vielä nykyäänkin esitetään usein vaatimus, että

puoluetuki pitäisi lopettaa. Samat ihmiset eivät ole yleensä lainkaan kiinnostuneita siitä, että veronmaksajat tukevat jäsenmaksujen verovapauden muodossa etujärjestöjä huomattavasti enemmän kuin puolueita. Kuitenkin puolueet ovat kansanvaltaisen järjestelmämme korvaamaton osa, kun taas etujärjestöjen toiminta on usein jopa kansanvallan vastaista. Huomiota ei ole kovin paljon kiinnitetty myöskään siihen piilopuoluetukeen, jota ammattiyhdistysliike antaa verovapaista jäsenmaksutuloihin vasemmistolehdistöille niin sanottuina lehtiseteleinä. Väärin tässä ei ole ainoastaan verovapaasti saatujen varojen käyttö puolueityöhön, vaan myös se, että lehtiseteleiden kustantamiseen osallistuvat myös ne jäsenet, jotka kuuluvat muihin puolueisiin tai äänestävät muita puolueita.

Puoluetuki on nykyaikaisen kansanvallan toiminnalle välttämätöntä. Puolueiden toiminta maksaa nykyään siinä määrin, etteivät etenkään pienituloisia ihmisiä edustavat puolueet kykene rahoittamaan toimintaansa jäsenmaksutuloin. Puolueen jäsenmaksuthan eivät ole vähennyskelpoisia verotuksessa. Jos puoluetukea ei olisi, joutuisivat puolueet hyvin eriarvoiseen asemaan keskenään. Suurituloisia edustavat puolueet saisivat enemmän tuloja kuin muut. Jäsenmaksujen lisäksi puolueet joutuisivat hankkimaan rahaa lähinnä yrityksiltä, mikä saattaisi johtaa kansanvallan kannalta katsoen vaarallisiin riippuvuussuhteisiin puolueiden ja talouselämän välillä. Kaikille samojen perusteiden mukaan valtion varoista maksettava puoluetuki on hyvä järjestelmä.

Tietysti puolueidenkin toiminnassa on kansan-

vallan kannalta katsoen melkoisia puutteita, vaikka puoluelaki määrääkin pääpiirteet niiden sisäisestä päätöksentekojärjestelmästä.

Puolueet ovat hyvin erilaisia jäsenmääränsä ja organisaationsa suhteen. Jollakin puolueista on hyvin runsaasti jäseniä, jotka osallistuvat aktiivisesti puolueen kokouksiin ja joilla on todellinen päätäntävalta puolueen asioissa. Toisella puolueella taas on vähän jäseniä ja päätäntävalta on käytännössä varsin suppeiden puolue-elinten käsissä.

Puolueen sisäisen kansanvallan ongelma on ennen muuta siinä, kuinka kyetään kytkemään toisiinsa jäsenten ja kannattajien spontaani mielipide ja toisaalta puolueen johdon, aatteeseen ja olemassaoleviin mahdollisuuksiin nojaava kanta.

Kun puolueen jäsenet seuraavat yhteiskunnan oloja ja kehitystä heillä on runsaasti ajatuksia siitä, kuinka asiat pitäisi hoitaa ja mitä parannuksia tarvittaisiin. Puolueen johto puolestaan joutuu tarkastelemaan myös sitä, mikä on mahdollista toteuttaa, mikä ei. Ennen muuta valtionaloudelliset rajoitukset pakottavat asettamaan asioita tärkeysjärjestykseen. Tärkeysjärjestystä pohtiessaan puolueen johto joutuu myös arvioimaan, kuinka tehokkaasti eri ideat palvelevat puolueen ihanteitten toteutumista, kuinka ne sopivat puolueen politiikan kokonaiskuvaan ja mikä niiden arvo on pidemmässä katsannossa. Käytännössä nämä asiat pohditaan puolueen jäsenkunnan ja johdon välisenä keskusteluna puolueorganisaation puitteissa. Esimerkiksi puolueen uuden ohjelman laatiminen on tällainen prosessi. Puolueen johdon laatima luonnos on kenttäkäsitelystä ja siitä päätetään saatujen kommenttien poh-

jalta puoluekokouksessa.

Puolueiden sisäinen toiminta on jatkuvaa, arvokasta yhteiskunnallista keskustelua, jolla muovataan asianomaisen puolueen toiminta muuttuviin olosuhteisiin. Eri puolueissa — viittaen tässä siihen, mitä aikaisemmin totesin — kentän ja johdon osuus lopputuloksesta on hyvin erilainen. Mutta kaikissa puolueissa tämä prosessi merkitsee kansan keskuudessa vapaasti esille tulevien ideoiden huolellista pohdintaa ja yhteensovittamista siten, että niistä muodostuu johdonmukainen, asianomaisen puolueen ihanteita heijasteleva kokonaisuus.

Puolueiden sisäinen kansanvalta toimii yleensä tyydyttävästi. Puoluelaisissa määrätyt toiminnan puitteet takaavat pelisääntöjen kansanvaltaisuuden. Loppu riippuu siitä, kuinka kansanvaltaisella tavalla puoluetta johdetaan.

Puolueiden toiminnalla on toinenkin vahva kansanvallan tae, yleiset vaalit. Jos jollakin puolueella on sellainen päätöksentekojärjestelmä, jossa jäsenkunnan ääni ei määräävästi kuulu, saattaa puolueen johto vetää vahvastikin jäsenkunnan käsityksistä poikkeavaa linjaa. Tällainen epäkansanvaltainen toiminta kostautuu vääjäämättä vaaleissa. Ellei puolueen toiminta ole ollut kentän mielen mukaista, saattavat uskollisimmatkin jäsenet ja kannattajat äänestää muita puolueita tai ainakin jättäytyä aktiivisen vaalitoiminnan ulkopuolelle.

Joskus tämä järjestelmä voi toimia toisinkin päin. Puolueen johto saattaa nähdä välttämättömäksi puolueen kannatuspohjan laajentamisen sellaisiin piireihin, joissa puolue ei voi menestyä, ellei se kykene tekemään uusia poliittisia avauksia. Tällöin

puolueen johto saattaa joutua tilanteeseen, jossa perinteinen kannattajakunta ei hevin hyväksy kannatuspohjan laajentamiseksi tarpeellisia uusia kannanottoja. Tällaisessa tilanteessa puolueen johto joutuu vakavasti harkitsemaan toimintaansa, sillä riskit ovat suuret. Riskin uskaltaa ottaa, jos uusien kannattajien hankkimiseksi tarvittavat kannanotot ovat täysin puolueen aatemaailman mukaiset ja jos ne eivät ole myöskään vastoin perinteisen kannattajakunnan etuja. Jos puolueella on kapea ja lukumääräisesti pienenevä kannattajajoukko, sen on suorastaan pakko pyrkiä hakemaan aatteelleen lisää kannattajia muista väestöpiireistä. Näissäkin tilanteissa puolueen sisäinen kansanvalta on hyvästä: päätökset syntyvät johdon ja kentän yhteistyönä.

Puolueiden keskinäinen kilpailu äänestäjien suosta on saanut kansanvallan kannalta katsoen myös epäterveitä piirteitä. Nykyään, Gallup-tutkimusten aikakaudella, puoluetuimistot voivat helposti saada tietoja siitä, mitä ihmiset eri asioista ajattelevat. Etenkin niissä puolueissa, joissa sisäinen kansanvalta toimii heikosti, puolueen johto saattaa suunnata puolueen politiikan näiden tutkimustietojen perusteella piittaamatta kovin paljon oman jäsenkunnan käsityksistä tai puolueen periaatteista. Mainostoimistot osaavat kyllä myydä myös puolueita, kun niiden tiedossa on tarvittava markkinatutkimusaineisto.

Joku saattaa pitää kansanvaltaisena sitä, että puolueet pyrkivät olemaan kaikessa samaa mieltä yleisen mielipiteen valtavirran kanssa. Tällä tavallahan päällisin puolin ajatellen kansanvalta toteutuu parhaimmin, kun puolueet oman jäsenkuntansa mieli-

piteistä suuremmin piittaamatta ja vapaana ideologisista rasitteista toteuttavat kansan vapaata tahtoa.

Tämä käsitys ei kuitenkaan ota huomioon elävän kansanvallan toista yhtä välttämätöntä puolta. Totta kai päätösten tulee olla kansan enemmistön tahdon mukaisia. Mutta kuinka kansan enemmistön tahto muodostuu? Elävään kansanvaltaan kuuluu vapaa ja väkevä poliittinen keskustelu vaihtoehtojen välillä. Puoluejärjestelmä perustuu siihen, että yhteiskunnallisista asioista samanmieliset kokoontuvat samaan puolueeseen vaikuttaakseen omien ihanteittensa hyväksi. Puolueet pyrkivät vakuuttamaan äänestäjilleen oman vaihtoehkonsa paremmuutta saadakseen kannatusta ja poliittista voimaa ihanteittensa toteuttamiseen.

Ajan kuluessa ja olosuhteiden muuttuessa myös yleinen mielipide vaihtelee ja eri puolueiden sanoman saama vastaanotto vaihtelee sen mukana. Mutta kaikissa olosuhteissa jokaisen puolueen tulisi tuoda rohkeasti esiin omia käsityksiään. Totta kai jokainen puolue pyrkii saamaan mahdollisimman paljon kannatusta voidakseen vaikuttaa asioihin enemmän, mutta suuri kannatus ei voi olla arvo siinänsä eikä tärkein päämäärä. Tärkeintä on puolueen ihanteiden toteuttaminen. Tämän vuoksi antautuminen ajelehtimaan yleisen mielipiteen virtausten mukaan on väärin. Se merkitsee omasta sananvallasta luopumista siinä keskustelussa, jonka perusteella yleinen mielipide kehittyy. Se merkitsee luopumista tilanteesta, jossa olisi erityisen voimakkaasti toimittava oman näkemyksen puolesta.

Gallup-demokratian yleistyminen on vaarallista

koko poliittisen järjestelmän kannalta. Se tukahduttaa elävän poliittisen keskustelun eri vaihtoehtojen välillä. Yhden tai muutaman puolueen antautuminen markkinavoimien vietäväksi aiheuttaa muille puolueille paineen seurata mukana. Uskon kuitenkin, että gallup-demokratia on ohimenevä ilmiö. Yhä vaikeammaksi käyvät yhteiskunnalliset ongelmat pakottavat esiin puolueiden periaatteelliset näkemykset ja uutta luova poliittinen keskustelu elpyy. Ilman sitä kansalaisilla ei ole edellytyksiä todellisiin valintoihin. Ilman sitä järjestelmämme ei ole kansanvaltainen.

Suomalaisen järjestelmän erityispiirre ovat laajat koalitiollahitukset. Perustuslakiemme voimakas vähemmistösuoja on johtanut siihen, että hallitus ei voi toimia hyvin vaikka sillä olisikin eduskunnan yksinkertainen enemmistö tukenaan. Määräenemmistöjä ja määrävähemmistöjä koskevat säännökset edellyttävät, että hallitus voi eduskunnassa saada tuen kahdelta kolmasosalta sen jäsenistä. Jotta tähän päästäisiin, tulee hallituksessa olla mukana ainakin sosialidemokraatit ja keskusta. Ne yksinäänkin voivat saada tarvittavan enemmistön, sillä vasemmisto- ja oikeisto-oppositio voivat vain peräti harvoin yhtyä. Tietysti hallitus on vahvempi, jos sen pohja voi olla tätä laajempi. Viimeisten viidentoista vuoden aikana tavallisin hallituspohja on ollut keskustan ja koko vasemmiston yhteistyö.

Osa kansalaisista on kokenut tämän hallituspoliittisen asetelman epäkansanvaltaiseksi sillä perusteella, että kokoomus ei ole päässyt hallitusvastuuseen, vaikka se on näinä vuosina jatkuvasti saanut lisää kannatusta. Ihmiset ovat ajatelleet, että vaalien

voittajan tulisi päästä mukaan hallitukseen. Suomen poliittisessa järjestelmässä tämä ei kuitenkaan ole aivan yksinkertaista. Keskusta on kannattanut ja kannattaa keskustan ja vasemmiston hallitusyhteistyön laajentamista oikealle päin. Molemmat vasemmistopuolueet ovat kuitenkin kieltäytyneet jyrkästi osallistumasta samaan hallitukseen oikeiston kanssa. Ne ovat kyllä todenneet, että kokoomuksessa on voimia, joitten kanssa ne voisivat olla yhteistyössä. Koskaan vasemmisto ei ole täsmentänyt, mitä he ovat tällä sanonnalla tarkoittaneet.

Kansanvallan kannalta katsoen nykyinen hallituspoliittinen asetelma on kieltämättä pulmallinen. Se on johtanut siihen tilanteeseen, että syntyy pakostakin ristiriita hallituksen ja eduskunnan voimasuhteiden välillä. Kun eduskunnassa on keskustan ja oikeiston enemmistö, ei voida ajatellakaan, että hallituksessa olisi vasemmistoenemmistö. Tämän vuoksi laajapohjaisissa hallituksissa on käytetty keskustaan lukeutuvia ammattiministereitä voimasuhteiden tasoittamiseksi hallituspuolueiden kesken. Tästä huolimatta vasemmiston hallituspaikkojen määrä ei vastaa sen suhteellista osuuttaan eduskuntapaikoista.

Ristiriitoja on syntynyt myös politiikan sisällöstä. Vasemmisto katsoo, että hallituksen toiminnan tulee muodostua keskustan ja vasemmiston välisistä tasapuolisista kompromisseista, jolloin ratkaisujen painopiste olisi enemmän vasemmalla kuin eduskunnan voimasuhteet edellyttävät. Keskusta taas on sitä mieltä, että hallituspolitiikassa tulee ottaa huomioon koko eduskunnan voimasuhteet.

Etenkin vuodesta 1976, Mieltymisen vähemmistö-

hallituksesta lähtien, keskusta on korostanut hallituksen keskustaenemmistön merkitystä ja pyrkinyt toteuttamaan selkeää keskustapolitiikkaa. Totta kai päätökset ovat olleet sovitteluratkaisuja, mutta ne on tehty keskustan kannalta katsoen hyväksyttävissä puitteissa. Enemmistöhallitusten politiikan entistä keskustalaisempi linja on vaikuttanut hyvin myönteisesti keskustapuolueen kannattajakunnan asenteisiin. Nyt keskustan ja vasemmiston hallitusyhteistyö hyväksytään aikaisempaa paremmin, mikä on tärkeää tämän laajapohjaisen yhteistyön jatkuvuutta ajatellen.

Vuodesta 1976 tapahtunut muutos laajapohjaisen hallitusten toimintalinjassa on ollut seurausta siitä, että keskustan asema on vahvistunut ja se on entistä paremmin tajunnut omat vaikeutensa ja omat mahdollisuutensa. Vaikka keskusta itse ei ole menestynyt kovin hyvin, on oikeiston ja keskustan yhteinen eduskuntaenemmistö voimistunut. Eduskunnassa on nyt aikaisempaa selvempi ja käyttökelpoisempi ei-sosialistinen eduskuntaenemmistö.

Keskustan kannalta katsoen on syntynyt uusi tilanne. Keskustan omaa kannatusta uhkaa yhä voimakkaammaksi käynyt kokoomus, joka tehokkaammin kuin mikään muu puolue pyrkii lisäämään kannatustaan nimenomaan keskustalaisesti ajattelevien ihmisten keskuudessa. Kokoomus pyrkii kaikin keinoin kätkemään sitä, että se on Suomen oikeiston oma puolue ja se esiintyy puoliksi keskustalaisena puolueena, keskustaoikeistona. Näissä oloissa olisi keskustalle suoranainen poliittinen itsemurha ryhtyä toteuttamaan sellaista hallituspolitiikkaa, jota sen omat kannattajat ja muut

keskustalaisesti suuntautuneet ihmiset pitäisivät vääränä.

Samoin on tärkeää — sekä meille että muille — se, että kullakin puolueella on hallituksessa oma profiilinsa. Julkisuuteen tulevat hallituksen sisäiset kiistat ovat tässä mielessä kaikille osapuolille hyödyllisiä. Jos hallitus tekee kaikki päätöksensä salassa julkisuudelta, kaikkien puolueiden kuva hämärtyy ja niiden kannattajat eivät ehkä usko puolueiden tosissaan ajaneen omaa kantaansa. Tietysti julkisten kiistojen yhteydessä on varottava asioiden selaista kärjistymistä, joka johtaisi hallituksen hajomiseen.

Toisaalta tilanne on muuttunut myös siinä mielessä, että meillä on nyt käytettävissämme aikaisempaa käyttökelpoisempi vaihtoehto. Ellei vasemmisto suostu toteuttamaan keskustan kannalta siedettävää politiikkaa, voimme saada tahtomme toteutetuksi ei-sosialistisen eduskuntaenemmistön turvin. Totta kai laajapohjainen yhteistyö on sekä maan että keskustapuolueen kannalta katsoen arvokasta ja muut vaihtoehdot voivat tulla kysymykseen vain hyvin tilapäisesti, mutta vaihtoehdon olemassaolo lisää jonkin verran keskustan liikkumavaraa.

Kansanvallan kannalta katsoen nykyinen asetelma on lopputulosta ajatellen terve: vaikka kokoomus on hallituksen ulkopuolella, politiikka tyydyttää myös eduskunnan ei-sosialistista enemmistöä. Parempi tietysti olisi, että vasemmisto suostuisi hallituspohjan laajentamiseen oikealle päin; kokoomusta ei pidä syrjiä. Asiakysymyksissä vasemmiston ei tarvitsisi tehdä sen vuoksi lisämyönnytyksiä.

Viime vuosina Suomen yleisen mielipiteen suh-

tautumisessa politiikkaan ja puolueisiin on tapahtunut kielteistä kehitystä. On suorastaan järkyttävää todeta, kuinka politiikan arvostus on vähentynyt ja puolue toimintaa on alettu pitää hyvinkin kielteisenä asiana. Ajan henkeen kuuluu epäpoliittisuuden ihannoiti. Poliitikot eivät mitään tiedä eivätkä osaa, pilaavat vain asioita, monet ajattelevat.

Sen sijaan uskotaan asiantuntijoihin, varsinkin talouselämän johtajiin. Etujärjestöjen johtomiehet ovat kansallissankareita etenkin poliitikkoja potkiessaan.

Tässä on jotakin samaa kuin 30-luvun ilmiöissä, vaikka rinnastusta ei pidä toki viedä liian pitkälle. Yhteistä on ennen muuta se, että kansan itsensä mitään kansanvaltaisimmalla tavalla valitsemissa puolueiden johtohenkilöitä ja vapaissa vaaleissa valittuja johtajia kautta linjan aliarvostetaan, kun taas kaikenkarvaiset kansasta riippumattomat vaikuttajat saavat osakseen kohtuutonta arvostusta. Nämä asenteet ovat kansanvallan kannalta katsoen vaarallisia.

Mahtaako olla niin, että Suomen kansa on valinnut tällä kertaa puolueiden johtoon, kansanedustajiksi ja ministereiksi täysin kelvottomat ihmiset? Ja onko vika itse asiassa kansassa; sanotaanhan, että kansalla on sellaiset johtajat, jotka se ansaitsee. Ja onko tässä loppujen lopuksi kysymys vanhasta oikeistolaisesta asenteesta, jonka mukaan tavalliset talonpojat tai työläiset ovat vähä-älyisiä ja ala-arvoisia ihmisiä, joiden vaikutusvallan kasvu vie maan turmioon? Tällä perusteella oikeisto on kaikkialla vastustanut kansanvallan laajentamista. Oikeiston mielestä kaikki on hyvin, kun vanhoilliset asiantun-

tijat ja talouselämän johto hallitsevat maata.

Tietystikään yleisen mielipiteen suhtautuminen politiikkaan ei ole syntynyt itsestään ja ilman tiettyä perustaa käytännön elämässä. Tähän asiaan pitäisi sekä poliitikkojen että julkisen sanan vastuuntuntoisesti paneutua.

Poliittinen elämä on puhdistettava lieveilmiöistä. Puolueiden tulee nostaa periaatteensa kunniaan ja niiden on pyrittävä toimimaan näkyvästi omien ihanteittensa puolesta. Poliittisessa elämässä pitää saada käyntiin raikas keskustelu yhteiskuntapolitiikan suunnasta niin, että vaihtoehdot olisivat todellisia kaikkien nähtävillä. Tähän kuuluu myös se, että puolueiden tulee toimia puheittensa mukaisesti. Nykyään on näet hyvin yleistä, että puolue saattaa kulissien takana toimia aivan toisin kuin se esiintyy julkisuudessa. Puolueiden tulee ottaa kuhunkin asiaan sellainen kanta, jota kehtaa myös julkisuudessa puolustaa. Ja tämä on mahdollista elleivät puolueet halua kalastella äänestäjien suosiota omalle kannattajakunnalleen ja omille periaatteilleen vierain teemoin.

Toivoisin myös, että poliittisen keskustelun kielenkäytön taso kohoaisi. Minä olen pyrkinyt koko poliittisen toimintani ajan, alusta pitäen, välttämään muiden puolueiden ja muiden poliitikkojen arvostelemista. Olen kyllä kertonut ihmisille muiden puolueiden kannanotoista ja sanonut, miksi olen eri mieltä, mutta muunlaista arvostelua olen pyrkinyt aina välttämään. Minulla on tästä hyvät kokemukset. Ihmiset antavat arvoa sille, että puolueet ja poliitikot tuovat enemmän esille omaa myönteistä vaihtoehtoaan kuin arvostelevat toisten

toimintaa ja mielipiteitä. Ja erityisesti ihmiset antavat arvoa sille, ettei poliittisessa keskustelussa mennä mauttomuuksiin ja henkilökohtaisuuksiin. Toivon, että tämä tapa leviäisi.

Politiikassa pitäisi omaksua se yleisasenne, että annetaan asioiden riidellä, mutta pidetään henkilösuhteet kunnossa. Poliitiikassa on erilaisia näkemyksiä ja erilaisia, keskenään ristiriitaisia pyrkimyksiä ja etuja. Niiden yhteensovittamisestahan koko poliittisessä toiminnassa on kysymys. Jokainen puolue ja jokainen poliitikko toimii kussakin tilanteessa tarjolla olevia vaihtoehtoja keskenään punniten tavoitteenaan maan asioiden hyvä hoitaminen omien ihanteittensa pohjalta. Ottakaamme siis asiat asioina ja välttäämme tunteitten lämpenemistä ja henkilösuhteiden pilaantumista.

Julkisen sanan tulisi rohkaista ja omalta osaltaan tukea politiikan tällaista uudistumista. Sen tulisi pyrkiä antamaan ihmisille politiikan todellisesta, kansanvallan kannalta korvaamattomasta olemuksesta oikea kuva. Hyvää, aidosti kansanvaltaista poliittista toimintaa olisi tuotava esiin ja tuettava. Ensi sijassa ihmisille olisi välitettävä itse asiat ja tavoitteet; tärkeintä on tapahtumien sisältö. Tietysti julkisen sanan yleisasetteen tulee olla kriittinen — kaikkia kohtaan samalla tavoin.

Politiikkaan toki kuuluu myös valtakilpailua, strategiaa ja taktiikkaa. Viimeksi mainittuja on nykyään tapana nimittää peliksi. Totta kai jokainen puolue laskelmoi, miten se voi kansanvallan pelisääntöjen puitteissa ja myös pitemmällä aikavälillä vaikuttaa eniten yhteiskunnan kehitykseen. Valtakilpailun ja poliittisen pelin kuvaaminen ei saisi

kuitenkaan olla julkisen sanan huomion ensisijainen kohde. Vielä vähemmän julkisen sanan tulisi antautua tarkoituksenmukaisuussyistä julkisuuteen syötettyjen peliteorioiden tahdottomaksi välittäjäksi.

Tiedonvälitys koko laajuudessaan on kansanvalan toimivuuden ja toteutumisen kannalta hyvin oleellinen tekijä. Jotta kansalaiset voivat toimia välillisessä demokratiassa, johon meidänkin yhteiskuntamme olosuhteiden pakosta ensi sijassa nojautuu, heillä tulee olla mahdollisimman tarkat tiedot ja oikea kuva puolueiden tavoitteista ja toiminnasta. Jos kuva tiedonvälityksen puutteellisuuksien vuoksi muodostuu vääräksi ja jos ihmisillä ei ole käytettävissään oikeita tietoja, he äänestävät ehkä sellaista puoluetta, joka toimii todellisuudessa vastoin heidän tahtoaan.

Vaikka puolueilla on omat järjestöorganisaation- ja jäsenlehtensä, saavat ihmiset valtaosan poliittista toimintaa koskevista tiedoistaan joukkotiedotusvälineiden kautta. Etenkin suurkaupunkien ihmiset ovat joukkoviestinnän armoilla.

Suomen julkisessa sanassa, sekä yleisradiossa että lehdistössä, on se paha vinoutuma, että suuri enemmistö toimittajista lukeutuu vasemmistoon. Vaikka he eivät tietoisesti pyrkisikään värittämään uutisia, heidän omat sympatiansa ja antipatiansa kyllä näkyvät ja kuuluvat. Lisäksi yleisradiossa ja porvarillisessa lehdistössä on runsaasti toimittajia, joiden lehtimiesetiikka ei estä heitä harjoittamasta työssään räikeää puoluepolitiikkaa. Sen paremmin yleisradion kuin lehdistönkään johto ei pysty tällaista politikointia käytännössä estämään.

Vakavia kansanvallan ongelmia liittyy myös päätösten valmisteluun ja toimeenpanoon. Ratkaisevaa yhteiskunnan kansanvaltaisuutta ajatellen on myös alue- ja paikallishallinnon demokraattisuus.

Kaikelle hallintotoiminnalle näyttää olevan luonnonlainomaisesti tyypillistä pyrkimys keskittymiseen ja sitä kautta byrokratisoitumiseen. Suomen kaltaisessa pienessä maassa byrokraattisuus ei voi pahimmillaankaan yltää suurempien maiden mittoihin, mutta kyllä mekin olemme aika pitkälle tällä tiellä joutuneet.

Suomessa päätäntävalta on aivan liiksi keskittynyt pääkaupunkiin. Tämän keskittymisen seurauksena valtionhallinto on myös virkavaltaistunut. Kansanvallan ja hallinnon tuottavuuden parantamiseksi päätäntävaltaa ja toimintoja tulee siirtää voimakkaasti keskushallinnosta väliportaanhallintoon ja kuntiin. Tässä yhteydessä voidaan ottaa harkittavaksi ainakin eräiden keskusvirastojen tarpeellisuus. On useita keskusvirastoja, asuntohallitus niistä ehkä paras esimerkki, joiden tehtävät voitaisiin siirtää lähes kokonaan maakunta- ja kuntatasolle. Jäljelle jäävät keskushallintotehtävät taas voidaan siirtää ministeriöön, jolloin niiden osalta parlamentaarinen kansanvalta lisääntyy.

Väliportaanhallinnossa olisi vihdoinkin päästävä toteuttamaan pitkälle vietyä maakunnan väestön itsehallintoa. Hallintoa uudelleen järjestettäessä lähtökohtana tulee olla hallinnon kaksijakoisuus: osa tehtävistä kuuluu keskusjohtoiselle valtionhallinnolle, mutta valtaosa niistä voidaan hoitaa maakunnallisen itsehallinnon avulla. Maamme vanhat perinteet kunnallisen itsehallinnon toteuttamisessa

ovat kouluttaneet maakuntiin pätevät hallintomiehet, jotka pystyvät kyllä suorittamaan vaativiakin väliportaan hallintotehtäviä todellista kansanvaltaa toteuttaen.

Suomessa on erinomaisesti toimiva kunnallishallinto, jolle voidaan hyvin antaa keskus- ja väliportaanhallinnosta uusiakin tehtäviä. Osa kunnista on pieniä, mutta ne voivat hoitaa suurempaa väestöpohjaa edellyttävät tehtävät yhteistoiminnassa toisten kuntien kanssa.

Vaikka nykyinen kunnallishallinto toimii hyvin, on siinä myös melkoisia puutteita kansanvallan kannalta katsoen. Tässäkin perusongelma on liiallinen keskittyneisyys. Meillä on runsaasti väestöpohjaltaan suuria kuntia, joissa todellinen kansanvalta ei pääse toteutumaan. Tästä syystä suurkaupunkialueille, erityisesti pääkaupunkiseudulle, olisi luotava kaksiportainen hallintojärjestelmä.

Ihmisten välittömään lähiympäristöön liittyvät ja hyvinvoinnin kannalta keskeiset kunnallishallinnon tehtävät, kuten koulu, terveydenhuolto ja kaavoitusasiat, tulisi hoitaa nykyistä selvästi pienempien hallintoyksikköjen puitteissa. Nämä asiathan ovat muualla yleensä vain muutaman tuhannen asukkaan peruskuntien päätettävänä. Tämä järjestely lisäisi merkittävästi kansanvaltaa, kun kukin kaupunginosa voisi valita omat luottamusmiehensä hoitamaan yhdyskuntansa asioita. Tällä tavoin myös syntyisi kaupunginosan asukkaiden kesken elävä yhteenkuuluvaisuuden tunne, eräänlainen kotiseutuhenki. Tällaiset lähiyhteisöt ovat ihmisten hyvinvoinnille tärkeitä.

Toiset hallintotehtävät taas edellyttävät koko

kaupunkiseudun kattavaa ylemmänasteista kunnallista hallintoa. Nykyäänhän tämä usein puuttuu, joten uusi hallintojärjestelmä myös parantaisi koko kaupunkiseudun asioiden hoitoa. Kansanvallankin kannalta tilanne paranisi, kun kansa saisi suoraan valita kaupunkiseudun luottamusmiehet. Nyt heidät valitaan välillisesti kunnanvaltuustoissa.

Vielä nykyäänkin on niitä, jotka vaativat, että pienimmät kunnat olisi lakkautettava yhdistämällä ne muihin kuntiin. Meillä on nytkin voimassa kuntauudistussuunnitelma, jonka mukaan kolmasosa nykyisistä kunnista lakkaisi olemasta. Tämä on kansanvaltaa kaventava suunnitelma. Kuntien pakollista liittämistä yhteen en voi missään tapauksessa hyväksyä. Jos kuntien yhteenliittäminen on niiden väestön etujen mukaista, ne osaavat kyllä itse tehdä tarvittavat päätökset ja syntyy vapaaehtoinen kuntaliitos.

Alueellisen lähidemokratian ohella on kehitettävä myös taloudellista demokratiaa.

Osuustoimintaliike on merkittävin ja nimenomaan suomalaiselle talousjärjestelmälle ominainen taloudellisen kansanvallan muoto. Peräti noin 40 prosenttia yli 15-vuotiaista suomalaisista kuuluu johonkin osuuskuntaan. Etenkin maanviljelijät kuuluvat samanaikaisesti jäsenenä useampaan osuuskuntaan.

Osuustoiminnassa toteutuu kansanvalta ja tasa-arvo. Kaikilla jäsenillä on yhtäläiset vaikutusmahdollisuudet osuuskunnassa tehtäviin päätöksiin. Osuustoiminnan tehtävänä on palvella mahdollisimman tasapuolisesti jäseniään. Käytännössä tämä merkitsee heikommassa asemassa olevien ihmisten

ja nimenomaan syrjäseutujen väestön tukemista yhteisvoimin. Saamme kiittää suuressa määrin juuri pellervolaista osuustoimintaa siitä, että Suomessa on kyetty säilyttämään ja kehittämään perheviljelmiin perustuva elinvoimainen maatalous. Jos maataloustuotteiden keräily ja jalostus sekä maataloustarvikkeiden valmistus ja kauppa olisivat olleet pelkästään liikeperiaatteilla toimivan yritystoiminnan varassa, pienitilat — etenkin syrjäseuduilla — eivät olisi selvinneet vaikeuksistaan yhtä hyvin kuin nyt on käynyt.

Myös yksityisten yritysten omistus pohjaa on pyrittävä laajentamaan osana taloudellisen kansanvaltan laajentamista. Tässä suhteessa apuna voisivat olla sijoitusyhtiöt, jotka helpottaisivat nimenomaan niiden ihmisten osakesäästämistä, joilla on käytössään varoja vain pieniin osakesijoituksiin.

Itse yritysdemokratiassa ei valitettavasti päästy yhteistoimintalakia säädettäessä riittävän kansanvaltaiseen hallintomalliin. Nykyinen järjestelmä on epäkansanvaltainen ja se on siirtänyt vallan käytännössä ammattiyhdistyksille. Yhteistoimintalakia uudistettaessa tulee tehdä muutokset, jotka antavat lisää vaikutusmahdollisuuksia nimenomaan työntekijöille itselleen.

Myös ammattiyhdistysliikettä on kansanvaltaistettava. Kun puolueiden toiminnasta on säädetty lailla, on täysin luonnollista, että myös ammattiyhdistysliikkeen sisäisen toiminnan kansanvaltaisuus taataan lainsäädännön avulla. Yhdistyslakikomiteassa asiaa tuskin kyetään viemään eteenpäin.

Hallinnon radikaali hajauttaminen on paras keino byrokraattisuutta, tehottomuutta ja epäkansan-

valtaisuutta vastaan. Kukin päätös tulee tehdä mahdollisimman lähellä niitä ihmisiä joita päätös koskee, elimessä, joka on kansanvaltaisesti valittu. Hajautettu, kansanvaltainen hallinto luo yhteiskuntaan avoimen, uutta luovan ja ihmisiä aktivoivan hengen. Siksi hallinnon kehittäminen ja koko poliittisen järjestelmämme kansanvaltaisuuden parantaminen on meille kansakuntana mitä tärkein kysymys.

V YHTENÄINEN SUOMEN KANSA

Pienen kansan voima on sen yhtenäisyydessä. Suomen kansallisten etujen turvaaminen ulkopoliittikan alalla käy päinsä sitä paremmin mitä yksimielisemmin kansa tukee ulkopoliittista johtoaan. Ja sisäisessä kehitystyössä meillä ei ole varaa repivään keskinäiseen riitelystä.

Yksimielisyyden tai erimielisyyden perusta on yhteiskunnan yleisessä kehityksessä. Jos maata johdetaan todella kansanvaltaisesti ja jos yhteiskunnan sisäiset rakenteet eivät ole ristiriitoja synnyttävät, muodostuu perusta lujalle yksimielisyydelle, joka kestää kovatkin haasteet.

Yhteiskunnan sisäisten rakenteiden merkitystä ei usein riittävästi tiedosteta ehkä sen vuoksi, että Suomessa on onneksemme tässä suhteessa hyvä tilanne. Meidän ei pidä kuitenkaan tuudittautua uskomaan, että se ilman muuta säilyy, vaan meidän on jatkuvasti pyrittävä luomaan yhteiskuntamme yhtenäisyyttä lujittavia rakenteita.

Varsin suuri merkitys on sillä, onko omistaminen vain harvojen yksinoikeus, vai onko omaisuus hajautunut laajasti koko kansan keskuuteen. Tässäkin suhteessa Suomi on hyvä maa. Lähes jokaisella suomalaisella on omaisuutta, eikä meillä ole kovinkaan

monia todella rikkaita ihmisiä. Mutta myös omistamisen suhteen on olemassa jatkuva paine keskittymisen suuntaan. Talouselämän lakien mukaan rikkaat rikastuvat ja köyhät köyhtyvät, ellei yhteiskunta tietoisin toimenpitein pidä huolta tasa-arvon säilymisestä. Keinot on vain valittava niin, että varakkaillakin ihmisillä on motiivi tehdä työtä maan ja koko yhteiskunnan hyväksi. Siksi on käytettävä mieluummin myönteisiä keinoja, jotka turvaavat pienomistajan asemaa, mutta eivät ole rankaisu niille, jotka pyrkivät käyttämään omaisuuttaan koko maan kannalta katsoen järkevällä tavalla. Meidän on pidettävä tulevaisuudessakin tavoitteena sitä, että mahdollisimman moni suomalainen omistaisi ainakin oman asuntonsa ja muun vastaavan henkilökohtaiseen käyttöön tarvittavan.

Erittäin suuri yhteiskunnallinen merkitys on sillä, millainen on maamme yritystoiminnan rakenne. Nykyään yksityinen, osuutoiminnallinen ja valtion yritystoiminta toimivat hyvässä sopusoinnussa keskenään. Niin pitää tulevaisuudessakin olla. Omistuspohjan ohella toinen merkittävä rakenteellinen kysymys on yrityskoko ja sen kehitys. Suomi on perinteisesti nimenomaan vankka pienyritysmaa.

Selvimmin Suomen yritystoiminnan rakenne poikkeaa useista muista markkinatalousmaista siinä, että Suomessa on säilynyt elinvoimainen perheviljelmämaatalous, kun taas muualla myös maatalous on muuttunut suuressa määrin teollisuusmaiseksi suurtuotannoksi. Tämä on ollut maassamme harjoitetun määrätietoisen maatalouspolitiikan tulosta. Myös tulevaisuudessa meidän on säilytettävä maataloudessa nykyinen perheyritysjärjestelmä.

Maatalouspolitiikassa tulee jatkuvasti erityisesti tukea pien- ja yleensä perheviljelmiä ja toisaalta estää teollisuusmaisen tuotannon syntyminen ja leviäminen. Muussa yritystoiminnassa pienyritysten asemaa ei ole kyetty yhtä hyvin turvaamaan kuin maataloudessa. Tämä on luonnollistakin sen vuoksi, että maatalouspolitiikassa on käytettävissä runsaasti tehokkaita keinoja tämän saavuttamiseksi. Toisaalta muussa yritystoiminnassa ei ole toistaiseksi riittävästi tajuttu pienyritteliäisyyden merkitystä.

Nykyään ymmärretään aikaisempaa paremmin, että monilla aloilla nimenomaan perheyrietykset ovat tehokkain yritystoiminnan muoto. Pienyrietykset eivät ole kuitenkaan kovin hyvin menestyneet kilpailussa sen vuoksi, että mm. verotus- ja sosiaaliturvajärjestelmät ovat suosineet suurempia yrityksiä.

Sosiaaliturvaa on kehitetty nimenomaan työsuhteessa olevien ehdoilla, joten omaa työtään tekevät pienyrittäjät ovat jääneet usein osattomiksi. Toisaalta työsuhteessa olevien ihmisten sosiaaliturvan rahoitus on järjestetty juuri erityisesti pienyrittäjiä rasittavien sosiaaliturvamaksujen kautta. Verotuksessa suuremmilla yrityksillä on ollut enemmän mahdollisuuksia tarjolla olevien etujen käyttämiseen, minkä lisäksi verotuksen ja myös sosiaaliturvajärjestelmän monimutkaisuus on ollut merkittävä rasitus juuri pienyrityksille.

Nykyiseen tilanteeseen on tultu mitä suurimmassa määrin sen vuoksi, että ensi sijassa suuryrityksiä edustavat elinkeinoelämän järjestöt ovat sopimussissaan työntekijäpuolen kanssa laiminlyöneet pienyritysten erityisaseman ja -edut. Sama on kos-

kenut sitä painostustoimintaa, jota elinkeinoelämän järjestöt ovat suunnanneet valtiovallan suuntaan.

Viime vuosina on kuitenkin saatu käänne aikaan. Sekä sosiaaliturvan kehittämisessä että verotuksen uudistustyössä on nimenomaisesti lähtökohdaksi otettu pienyritysten toimintamahdollisuuksien parantaminen. Tämä on ollut mahdollista senkin vuoksi, että elinkeinoelämän järjestöjen asenteet ovat jossain määrin muuttuneet.

Haluan erityisesti korostaa sitä merkitystä, joka pienyrityksillä on koko yhteiskunnan rakenteen kehitykseen. Jokainen omaa työtään tekevä pienyrittäjä on siinä mielessä erikoinen ihminen, ettei hän samaistu kumpaankaan kahdesta toisilleen vastakkaisesta yhteiskuntaluokasta; hän on samalla kertaa työläinen ja kapitalisti. Niinpä omaa työtään tekevät yrittäjät ovat yhteiskuntaa koossa pitävä, yhtenäisyyttä lujittava voima.

Yrityksen ja työpaikan koolla on suuri vaikutus myös työntekijöiden asenteisiin. Pienyrityksen työntekijä tuntee yrittäjän henkilökohtaisesti ja tietää tämän vaikeudet. Kun omistaja osallistuu käytännön työhön tehden tavallisesti paljon enemmän kuin palkatut työntekijät, tuntee työntekijä yrittäjän enemmän työtoverikseen kuin suureksi herraksi. Niinpä pienen yrityksen työntekijöillä on yleensä rakentava suhtautuminen yritystoimintaan ja koko yhteiskuntaan. Suurissa yrityksissä ja etenkin suurilla työpaikoilla työntekijöiden keskuuteen syntyy puolestaan helposti ääriasenteita suhteessa yritystoimintaan ja koko yhteiskuntaan. Pienyritysvaltainen yhteiskunta on myös tässä suhteessa sisäisesti yhtenäisempi ja lujempi kuin sellainen yhteiskunta,

jossa yritystoiminta on keskittynyttä.

Kolmas oleellinen, ihmisten viihtyvyyteen ja kansakunnan sisäiseen lujuuteen liittyvä tekijä on yhteiskunnan alueellinen rakenne. Tässäkin suhteessa me suomalaiset olemme onnellisessa asemassa. Vaikka meilläkin erityisesti 1960-luvun lopulla tapahtui hyvin voimakasta alueellista keskittymistä, on yhteiskuntamme alueellinen rakenne edelleen suhteellisen tyydyttävä. Tosin meidän on muistettava, että Helsingin seudulla asuu suhteellisesti varsin suuri osa suomalaisista.

Alueellinen keskittyminen vaikuttaa haitallisesti ihmisten elinympäristöön ja viihtyvyyteen, mutta myös yhteiskunnallisten olojen vakauteen.

Jokainen ihminen on osa synnyin- ja kotiseutuaan. Me juurumme jokainen asuinalueemme luonnonoloihin, kotiseutumme maisema piiryy lähtemättömästi sieluumme. Juurumme myös kotiseutumme ihmissuhdeympäristöön: sukulaisemme ja ystävämme luovat meille turvallisen elinympäristön. Alueellinen keskittyminen repii ihmisiä juuriltaan ja siirtää heidät suuriin väestökeskuksiin. Yleensä ihmisten on vaikea kunnollisesti juurtua uuteen ympäristöönsä suurkaupunkioloissa. Tämän seurauksena juuri niillä alueilla, joille voimakas muuttoliike suuntautuu, esiintyy runsaasti viihtymättömyyttä sekä sosiaalisia ja mielenterveydellisiä ongelmia. Ympäristöönsä juurtumattoman ihmisen poliittinenkin käyttäytyminen on epävakaata, hän on helposti protestiliikkeiden liikutettavissa. Samaan hengenvetoon on korostettava, että ihmiset ovat erilaisia. On paljon ihmisiä, jotka voivat vaivattomasti sopeutua elämään missä tahansa.

Joka tapauksessa pätee se sääntö, että yhteiskunnan olot ovat vakaat ja ihmisten poliittinen käyttäytyminen on tasapainoista nimenomaan yhteiskunnassa, jossa ihmiset ovat hyvin juurtuneet asuinympäristöönsä. Aluepolitiikka, joka estää keskittymistä ja tukee yhteiskunnan hajautetun aluerakenteen säilymistä, lisää yhteiskunnan tasapainoisuutta ja ehkäisee ristiriitojen syntymistä. Samaan päämäärään voidaan lisäksi pyrkiä toimenpiteillä, jotka auttavat muuttaneita ihmisiä juurtumaan uuteen ympäristöönsä.

Neljäntenä kansan eheyttä lujittavana tekijänä on painotettava yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden merkitystä. Yhteiskunnassa käydään loputonta taistelua, jossa vahvat ihmiset ja vahvat eturyhmät, sitä usein edes tietoisesti tarkoittamatta, pyrkivät toiminnallaan lisäämään yhteiskunnan eriarvoisuutta. Ellei valtiovalta ja elleivät kunnat omilla toimenpiteillään pyri jatkuvasti ylläpitämään tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta, kasvavat eriarvoisuudet entisestään. Eikä kysymys ole vain taloudellisesta oikeudenmukaisuudesta, vaan siitä, että muissakin suhteissa heikommassa asemassa olevia ihmisiä autetaan ja tuetaan.

Viidentenä, hyvin tärkeänä kansallisen yhtenäisyytemme lujittajana otan vielä esille puolueiden välisen yhteistyön. Mitä laajempaan puolueiden keskinäiseen yhteistyöhön päästään, sitä laajempi on myös kansallisen yhteenkuuluvuuden tunne.

Keskustapuolue on keskeisen asemansa vuoksi maamme puolueista yhteistyökykyisin: se voi koota puolueita sekä oikealta että vasemmalta laaja-alaiseen yhteistyöhön. Mitä voimakkaampi on keskus-

ta, sitä helpompi on yhteistyötä saada aikaan.

Ensi sijassa keskustapuolue on yhteistyössä muiden keskiryhmien, ruotsalaisen kansanpuolueen ja liberaalisen kansanpuolueen kanssa. Äskettäin tätä yhteistyötä entisestään tiivistettiin, kun kolme keskipuoluetta muodostivat yhteiselimen, Keskustan valtuuskunnan.

Poliittisen keskustan yhteistyöllä on pitkät ja ansiokkaat perinteet. Liberaalien edeltäjän, edistyspuolueen johtaja K. J. Ståhlberg ja keskustapuolueen edeltäjän, maalaisliiton johtaja Santeri Alkio olivat itsenäisyytemme alkuvuosikymmenien huomattavimmat valtiomiehet ja heidän mielipiteensä olivat keskeisissä kysymyksissä lähellä toisiaan. Muun muassa valtiosääntömme muotoilussa näillä kahdella suurmiehellä oli samankaltaiset näkemykset ja hyvä yhteistyö keskenään.

Laajapohjainen hallitusyhteistyö on ollut kaikkien mittavimpien keskustapoliitikkojen tavoitteena. Se on ollut Santeri Alkion, K. J. Ståhlbergin, Lauri Kristian Relanderin, Kyösti Kallion ja Urho Kekkosen linja. Näistä suurmiehistämme kohoavat käytännön yhteiskunnallisina vaikuttajina yli muiden Alkio, Ståhlberg ja Kekkonen.

Urho Kekkosen linja on ollut sisällöltään sekä ulko- että sisäpolitiikassa keskustalainen. Hän on ollut uutta luova, aatettaan tehokkaasti muuttuviin oloihin soveltava keskustapoliitikko. Samalla hän on ollut historiamme merkittävin poliittisen yhteistyön rakentaja. Hänen määrätietoisen toimintansa tuloksena puolueiden välille on syntynyt yhteistyö, joka on samalla lisännyt niiden keskinäistä ymmärtämystä ja vähentänyt ristiriitoja niiden välillä. Urho

Kekkosta saamme mitä suurimmassa määrin kiittää siitä, että yhteiskuntamme viime vuosikymmenten kehitys on ollut niin suotuisaa. Urho Kekkonen kausi on ollut kansamme historian onnellisinta aikaa.

Suomessa laajapohjaisen hallitusyhteistyön tarve — kuten jo edellä totesin — on olemassa jo senkin vuoksi, että perustuslain määränemmistösäädökset edellyttävät hallituksen saavan tuekseen kaksi kolmannesta eduskunnan jäsenistä. Joskus tätä on valiteltu ja toivottu, että Suomessa voitaisiin hallita yksinkertaisen enemmistön turvin. Minusta perustuslaki on tässäkin suhteessa hyvä. Sehän suoraan pakottaa puolueet yhteistyöhön keskenään ja nimenomaan yli sen ideologisen rajan, joka erottaa sosialistit keskustasta ja oikeistosta. Maamme olojen vakauden kannalta tämä on erinomainen asia.

Mutta kääntäen voidaan todeta: poliittisen kentän pitkäaikainen kahtiajako olisi maan kannalta erittäin vahingollinen. Meille ei tässä tilanteessa syntyisi samanlainen selkeä hallitus-oppositioasetelma kuin esimerkiksi Ruotsissa, sillä hallituksella ei olisi käytettävissään riittävästi valtaa voidakseen kunnollisesti vastata maan asioiden hoidosta. Kaksijakoiseksi kärjistyneessä poliittisessä tilanteessa oppositio kyllä löytää kansaan menevät perustelut sille, että se estää hallitusta esimerkiksi toteuttamasta järkevän talouspolitiikan edellyttämiä ratkaisuja.

Suomen poliittisessa järjestelmässä kahtiajaon on ensi sijassa estänyt voimakas keskusta, joka on ollut yhteistyössä vasemmiston kanssa. Oikeisto ja vasemmisto eivät ole kyenneet ja tuskin kykenevät tu-

levaisuudessakaan yhteistyöhön keskenään.

Toinen oleellinen tekijä tässä suhteessa on ollut vahva kommunistinen puolue, joka ei ole antautunut tukemaan sosialidemokraatteja vasemmistoyhteistyön nimissä, vaan se on toiminut usein itsenäisesti. Tämä on ollut luonnollistakin sen vuoksi, että kommunistien ja keskustan on ollut usein mahdollista helpommin löytää yhteisymmärrys keskenään kuin sosialidemokraattien kanssa. Erityisesti tasavokysymyksissä, maataloutta koskevissa asioissa ja aluepolitiikassa keskusta ja SKDL ovat olleet perinteisesti varsin lähellä toisiaan.

Maan etua ajatellen tämän asetelman mureneminen olisi onnetonta. Siksi keskustan on tulevaisuudessakin päättäväisesti suuntauduttava yhteistyöhön vasemmiston kanssa pyrkien sopimaan omalta kannaltaan hyväksyttävistä yhteistyön käytännön ehdoista. Samalla me edelleen toivomme, että tätä yhteistyön pohjaa laajennettaisiin oikealle päin.

Yhtä tärkeää on se, että SKDL säilyttää itsenäisen toimintalinjansa ja toteuttaa siten tasavertaista yhteistyötä puolueiden kesken. Poliittisen kentän kah-tiajako olisi paitsi maan kannalta niin ymmärtääkseni myös SKDL:n omalta kannalta katsoen epä-edullista.

Tasapainoinen ja kansallista yhtenäisyyttämme lujittava puolue-elämän kehitys edellyttää myös sitä, että puolueet suhtautuvat toisiinsa arvokkaalla ja asiallisella tavalla. Näkemysten ja etujen erilaisuus ja tarve niiden yhteensovittamiseen on tunnustettava realiteettina, johon kaikki toiminta ja yhteistyö perustuu.

Viime vuosina Suomessa on päästy erinomaiseen

kansalliseen yhteisymmärrykseen, jonka tulokset ovat parhaimpana osoituksena sen siunauksellisuu-
desta. Jatkakaamme samalla tavalla hakien laaja-
pohjaiselle yhteistyölle uutta perustaa ja elinvoimaa
yhteiskunnallisesta keskustelusta, jossa puolueet
kilpailevat siitä, minkä aatteellisen vaihtoehdon
pohjalta löydämme kestävimät ratkaisut tulevai-
suuden haasteisiimme. Ja tehkäämme keskustelusta
synteesi, joka on parempi kuin mikään vaihtoehto
sinänsä.

Suomen kansan onneksi.